

Masterscriptie Yara Houtenbrink

Studentnummer : 4038312
Datum : 14 augustus 2017
Master : Communicatie en Beïnvloeding
Begeleider : dr. Florian Kunneman
2^e lezer : dr. Anneke de Graaf
Aantal woorden : 12114

Meat Free Monday? Vertel eens!

Onderzoek naar het effect van narratieven op attitudes over de vermindering van de vleesconsumptie in relatie tot het milieu.

Radboud Universiteit Nijmegen

Voorwoord

Beste lezer,

Bij dezen presenteer ik u met gepaste trots mijn onderzoeksrapport over ‘het effect van narratieven op attitudes over de vermindering van de vleesconsumptie in relatie tot milieu’. Het afgelopen jaar heb ik mij intensief in het onderwerp verdiept. Nooit eerder had ik het gevoel dat iets dat ik geschreven heb, zo van mij is. Het is een bijzonder proces: iets dat begon als een idee is gegroeid tot dit onderzoeksrapport. Ik heb het af en toe zwaar gehad, maar bovenal heb ik veel geleerd. Met het inleveren van deze masterscriptie eindigt niet alleen een half jaar durend project, maar tevens mijn bewogen en bevlogen studententijd.

Toen ik een half jaar geleden twee onderzoeksvoorstellen mocht inleveren als potentiële onderwerpen voor de masterscriptie, hoopte ik direct op het onderwerp narratieven (verhalen). Ik heb de invloed van narratieven altijd intrigerend gevonden, waardoor ik zeer verheugd was toen bleek dat dit het onderwerp van mijn scriptie werd. Aangezien ik al 16 jaar geen vlees meer eet, wilde ik meer te weten komen over de juiste beïnvloedingstechnieken om anderen hier ook van te overtuigen. Als vegetariër kan ik talloze redenen bedenken voor het niet eten van vlees. Dit onderzoek richt zich echter alleen op het milieu en de bewezen negatieve impact van het eten van vlees hierop. Ik hoop met mijn onderzoek meer ogen te openen, de discussie op gang te brengen en mensen een andere kijk te geven op hun eigen vleesconsumptie.

Graag wil ik voor de totstandkoming van dit onderzoeksrapport mijn begeleider Florian Kunneman bedanken voor zijn hulp, ondersteuning en feedback. Daarnaast wil ik ook mijn tweede lezer Anneke de Graaf, expert op het gebied van narratieven, bedanken voor haar gerichte en zinvolle hulp. Tot slot wil ik mijn ouders en de rest van het gezin, Thijs, mijn vriendinnen (in het bijzonder Arlette, Leonie en Maran) en mijn studiegenoten bedanken. Zij hebben mij op hun eigen manier allemaal enorm geholpen en gesteund.

Ik wens u allen veel leesplezier.

Met (milieu)vriendelijke groet,

Yara Houtenbrink

Nijmegen, 14 augustus 2017

Samenvatting

Het is indirect in het belang van mensen om minder vlees te eten, gezien de negatieve impact hiervan op het milieu. Mensen zijn zich vaak wel bewust van de achteruitgang van het milieu, maar niet van de impact die het eten van vlees heeft op deze achteruitgang of rechtvaardigen zij hun eigen vleesconsumptie. Door de achteruitgang van het milieu, neemt het belang van onderzoek naar persuasieve communicatiemethoden bij milieukwesties toe. Narratieven zijn een effectieve methode gebleken bij het overtuigen in gewenste richting binnen gezondheidscommunicatie en een enkel onderzoek binnen het milieudomein. Mogelijke onderliggende mechanismen in narratieven die bijdragen aan beïnvloeding zijn transportatie in het verhaal of identificatie met de hoofdpersoon. Echter, binnen het milieudomein is hier eerder geen onderzoek naar gedaan. In het huidige onderzoek is getracht inzicht te verkrijgen in hoeverre deze mechanismen in narratieven van invloed zijn op de attitude van vleeseters ten aanzien van de vleesconsumptie in relatie tot het milieu. Participanten zijn blootgesteld aan één van vier verschillende teksten gebaseerd op een bestaand narratief. De narratieven varieerden in perspectief (ik-/hij-vorm) en chronologie (wel/niet chronologisch), waardoor identificatie en transportatie al dan niet werden opgewekt. Als controleconditie is een informatieve tekst toegevoegd. Uit de resultaten is gebleken dat er geen significant verschil zat in attitude na het lezen van een narratief of informatieve tekst. Er bleek daarnaast geen significant verschil in attitude tussen de verschillende versies van narratieven voor of na het lezen van de tekst. De attitude ten opzichte van vegetariër worden, was significant hoger na het lezen van een van de vier narratieven, ongeacht welke. Echter, dit was niet het geval voor attitude om één dag in de week minder vlees te eten. Mogelijk kan dit verklaard worden door het plafondeffect, gezien de attitudes hiervoor ook al hoog waren voor het lezen van de tekst.

Inleiding

De aarde is aan het opwarmen. Het klimaatsysteem wordt al duizenden jaren gemeten, maar pas sinds enkele jaren worden er veranderingen in het klimaatsysteem gevonden (Ligtvoet et al., 2015). De concentratie broeikasgassen is toegenomen, de temperaturen in zee en atmosfeer stijgen en de hoeveelheid ijs en sneeuw nemen af (Ligtvoet et al., 2015). Steeds meer Europeanen realiseren zich dat het milieu achteruitgaat (Milieu Compact, 2014). Uit een onderzoek van de Europese Commissie naar de publieke opinie met betrekking tot het milieu is gebleken dat 95 procent van de Europeanen het belangrijk vindt dat het milieu wordt beschermd (Milieu Compact, 2014). Van de ondervraagde Europeanen ziet 77 procent dat milieuproblemen direct van invloed zijn op hun dagelijks leven (Milieu Compact, 2014). Daarnaast is drie kwart van de ondervraagden zich bewust van de rol die is weggelegd voor individuele burgers om het milieu te beschermen, door bijvoorbeeld milieuvriendelijke producten te kopen. Dit is zelfs het geval wanneer zij hier meer voor moeten betalen (Milieu Compact, 2014).

Ook Nederlandse consumenten vinden het milieu steeds belangrijker en houden rekening met duurzaamheid bij het kopen van diensten en producten. Het percentage van mensen dat duurzaamheid belangrijk vindt bij het kopen van producten en diensten, is in één jaar gestegen met 12 procent. In Nederland heeft door die stijging inmiddels 42 procent van de inwoners aandacht voor duurzame aspecten bij het aanschaffen van producten of diensten (OneWorld Redactie, 2014). De opwarming van de aarde door milieuvervuiling lijkt een aangenomen feit. Echter, een vaak onderbelichte factor die bijdraagt aan milieuvervuiling, en waar consumenten zich mogelijk niet van bewust zijn, is de vleesindustrie (Vries & Boer, 2010). Het bewezen negatieve effect van de vleesindustrie op het milieu (o.a. Vries & Boer, 2010) komt voornamelijk voort uit een combinatie van het voer dat de dieren nodig hebben, het fokken en grootbrengen, het transport en de verwerking van de voedergewassen voor de dieren (Elferink, Nonhebel & Moll, 2008). De uitstoot van broeikasgassen van de agricultuur sector (landbouw) is verantwoordelijk voor ongeveer 22 procent van de totale uitstoot in de wereld. Binnen deze sector is de dierlijke productie op zijn beurt weer verantwoordelijk voor 80 procent van de uitstoot (McMichael, Powles, Butler & Uauy, 2007). De totale uitstoot van de landbouw, waaronder vee, is ongeveer gelijk aan de uitstoot van de gehele industrie wereld en is nog groter dan de uitstoot veroorzaakt door transport. Vaak wordt de oorzaak voor het opwarmen van de aarde toegeschreven aan uitstoot van koolstofdioxide (CO₂), maar de aan dierlijke productie gerelateerde uitlaatgassen, zoals methaan en lachgas, dragen aanzienlijk meer bij aan de

opwarming van de aarde (McMichael et al., 2007). Een belangrijke schakel in het verbeteren van het milieu is daarom om de vleesconsumptie en productie te verminderen.

Uit onderzoek is gebleken dat de consument openstaat voor het kopen van duurzame producten (OneWorld Redactie, 2014). Ondanks het feit dat mensen zich steeds bewuster worden van hun rol met betrekking tot het milieu (Milieu centraal, z.d.), zijn zij zich mogelijk nog onbewust van de gevolgen van eigen koopgedrag met betrekking tot vlees. Volgens de Wereldvoedselorganisatie (FAO) zal de vleesconsumptie gemiddeld nog 40 procent stijgen per persoon door de groeiende welvaart en wereldbevolking (FAO, z.d.). Dit maakt diepere bewustwording noodzakelijk.

Doordat het verminderen van de vleesconsumptie een mogelijke oplossing biedt om de schade en de impact van de vleesindustrie op het milieu te reduceren, is het belangrijk dat consumenten zich hiervan bewust worden. Mogelijk weet een consument niet dat het eten van vlees niet duurzaam is en het milieu belast door de uitstoot van de vleesproductie (o.a. McMichael et al., 2007). Ondanks dat het niet ontkend kan worden dat het eten van vlees schadelijk is voor het milieu, zijn de attitudes ten opzichte van het verminderen van de vleesconsumptie niet altijd positief. Veel consumenten rechtvaardigen het feit dat zij vlees blijven eten nog steeds voor zichzelf (Lancaster University, 2015). De reductie van vleesconsumptie onder consumenten kan bewerkstelligd worden door het inzetten van effectieve communicatie. Om de houding van consumenten te veranderen, moet het gedrag van consumenten ook aangesproken worden. Vanuit dit oogpunt is het interessant te onderzoeken hoe de attitudes van mensen om minder vlees te eten het beste beïnvloed kunnen worden.

Een gangbare methode van gedragsverandering, is het gebruik van narratieven (ook wel: verhalen). Narratieven zijn een subtiele vorm van overtuigende communicatie, waar mensen zich vaak niet bewust van zijn (De Graaf, Sanders, Beentjes en Hoeken, 2007). Door het narratief raken mensen betrokken en verzetten zij zich minder tegen het standpunt of onderwerp. Doordat mensen geabsorbeerd raken in het verhaal, vindt gedragsverandering makkelijker plaats (Kreuter et al., 2007). In dit onderzoek zal gekeken worden welke processen binnen narratieven bijdragen aan het veranderen van de attitude van mensen om minder vlees te eten ten behoeve van het milieu.

Theoretisch kader

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zal eerst meer achtergrondinformatie over de centrale concepten van narratieve overtuiging, identificatie en transportatie, gezondheidscommunicatie en entertainment-educatie narratieven en de link tussen gezondheid en milieu gegeven worden.

Narratieve overtuiging

Een narratief kan gedefinieerd worden als “een representatie van verbonden gebeurtenissen en personages die een identificeerbare structuur heeft, verbonden is aan tijd en ruimte, en impliciete of expliciete berichten bevat over het onderwerp dat wordt aangehaald” (Kreuter et al., 2007, p. 222). Het narratief is een vaak gebruikte methode die wordt ingezet bij persuasieve communicatie. Voor ontvangers is het niet altijd duidelijk dat zij beïnvloed worden, omdat een narratief vaak niet openlijk persuasief is (De Graaf et al., 2007). Er zijn vele verschillende soorten narratieven, maar toch hebben alle narratieve teksten één overeenkomst: namelijk dat er minimaal één verandering van situatie plaatsvindt (De Graaf et al., 2007). In het huidige onderzoek wordt uitgegaan van de definitie van De Graaf et al. (2007), waarbij een narratief minimaal één verandering van situatie bevat en verbonden gebeurtenissen en personages representeert. Er moet volgens deze definitie minstens één overgang in het verhaal zitten. Dit houdt bijvoorbeeld in dat de hoofdpersoon kan veranderen van standpunt of overtuiging in het verhaal.

Identificatie en transportatie

In eerder onderzoek naar narratieven is vaak gekeken naar onderliggende processen die bij kunnen dragen aan beïnvloeding (o.a. Murphy, Frank, Chatterjee & Baezconde-Garbanati, 2013; De Graaf et al., 2007). Voorbeelden van mechanismen binnen narratieven die voor beïnvloeding kunnen zorgen zijn *identificatie* (zich identificeren met de hoofdpersoon uit het verhaal), *transportatie* (meegesleept worden in het verhaal) en *emotie* (woede, verdriet, verachting, blijheid, verrastheid, angst op basis van het verhaal) (Murphy et al., 2003). Daarnaast kan *self-referencing* ook als bijdragend mechanisme worden gezien (Burnkrant & Unnava, 1995). *Self-referencing* houdt in dat de lezer het bericht aan aspecten van zichzelf relateert en zo de informatie verwerkt (Burnkrant & Unnava, 1995). In dit onderzoek zal de focus liggen op twee mechanismen, namelijk identificatie en transportatie.

Identificatie met het hoofdpersonage is een mechanisme waarbij de lezer de tekst van binnenuit lijkt te ervaren en tevens ontvangen, alsof de gebeurtenissen de lezer zelf overkomen (Cohen, 2001). Degene die het narratief leest, stelt zich dus voor dat hij of zij het personage is. Uit het onderzoek van Moyer-Gusé, Chung en Jain (2011) is gebleken dat identificatie met hoofdpersonages leidde tot een vermindering van tegenargumenten tegenover het besproken onderwerp. Het genereren van tegenargumenten is een vorm van weerstand (Burgoon, Miller, Cohen & Montgomery, 1978). Bij narratieve overtuiging wordt getracht de houding van ontvangers te veranderen door de boodschap te verwerken in een verhaal. Mensen die overtuigd worden, kunnen hier weerstand tegen ervaren. “De kern van de definitie van weerstand is dat het een reactie tegen verandering is” (Knowles & Linn, 2004, p.4). Uit een onderzoek van Green (2006) is gebleken dat identificatie kan bijdragen als mechanisme om attitudes te veranderen.

Identificatie met het personage binnen een tekst kan op verschillende manieren worden opgewekt. Om identificatie te manipuleren, wordt in veel onderzoeken gebruikt gemaakt van variatie in perspectief vanuit wie het verhaal wordt verteld. Hierbij wordt afgewisseld tussen het verhaal vertellen vanuit het ik-perspectief of het hij-perspectief. “Het woord ‘ik’ geeft bijvoorbeeld aan dat het gezichtspunt van het betreffende personage ingenomen wordt, terwijl een verwijzing naar een personage met ‘hij’ of ‘zij’ een gezichtspunt buiten dat personage aangeeft” (De Graaf et al., 2007, p. 239). Met het gebruik van de ik-vorm wordt het makkelijker voor de lezer om zich in te leven in het personage en hiermee is kans op identificatie groter. Dit is gebleken uit een onderzoek van De Graaf et al. (2007), waarin werd aangetoond dat perspectief van invloed was op identificatie met het personage. De rol van perspectief bij identificatie werd ook onderbouwd voor een narratief over een onderwerp dat tegenstrijdig was met eigen attitude (Hoeken & Fikkers, 2014). Deze link tussen perspectief en identificatie is ook aannemelijk bij een onderwerp als vleesvermindering in het licht van milieuverbetering. Vleesconsumptie vermindering is mogelijk ook in strijd met eigen attitude. In het huidige onderzoek wordt het effect van verandering in perspectief onderzocht.

Naast identificatie, kan ook het mechanisme transportatie bijdragen aan het effect van narratieven. Green en Brock (2000) conceptualiseren transportatie in de narratieve wereld als een onderscheidend mentaal proces, waarbij ze leunen op de definitie van Gerrig (1993). Deze wordt ook in dit onderzoek gebruikt en luidt:

Someone ("the traveler") is transported, by some means of transportation, as a result of performing certain actions. The traveler goes some distance from his or her world of origin, which makes some aspects of the world of origin inaccessible. The traveler returns to the world of origin, somewhat changed by the journey (p. 10-11, geciteerd in Green & Brock, 2000, p. 701).

Uit het onderzoek van Green en Brock (2000) is gebleken dat transportatie kan bijdragen aan de effectiviteit van een narratief en attitudes en overtuigingen van lezers kan beïnvloeden. Zij toonden aan dat proefpersonen die getransporteerd waren, het verhaal eerder als waar aannamen dan proefpersonen die minder getransporteerd waren. Ook heeft dit mechanisme volgens hen effect gehad op de attitudeverandering van mensen (Green & Brock, 2000). Teksten waarbij transportatie van de lezer plaatsvindt scoren hoger op het overtuigende effect van deze verhalen (Green, 2006).

Ook transportatie kan op verschillende manieren opgewekt worden. Een mogelijkheid voor het opwekken van transportatie is het aanpassen van de chronologische volgorde van het verhaal. Er is gebleken dat wanneer een verhaal in chronologische volgorde wordt verteld, transportatie eerder plaatsvindt dan in een niet-chronologisch verhaal (De Graaf & Hustinx, 2011). In dit onderzoek zal transportatie al dan niet worden opgewekt door te variëren in chronologie. Door te experimenteren met variatie in het opstellen van het narratief in verschillende chronologische volgorden, zal transportatie naar verwachting ook al dan niet plaatsvinden.

Uit een meta-analyse van Tukachinsky en Tokunaga (2013) is gebleken dat narratieve identificatie en transportatie met de personages “de meest belangrijke componenten van narratieve overtuiging en entertainment-educatie effecten zijn” (geciteerd in Igartua & Vega Casanova, 2016, p. 294). Entertainment-educatie betreft volgens Singhal en Rogers (1999) media die “entertainen en een les bijbrengen, om op deze manier de kennis en attitude van het publiek te verhogen over een bepaald educatief onderwerp, gewenste attitudes creëren en gewenst gedrag opleveren” (geciteerd in Moyer-Gusé & Nabi, 2011, p. 417). Het overtuigen van mensen om minder vlees te eten ten behoeve van het milieu dient ook een educatief doel, waarbij narratieve identificatie en transportatie ook kunnen bijdragen aan overtuiging.

Gezondheidscommunicatie en entertainment-educatie narratieven

Het effect van narratieven en entertainment-educatie is voornamelijk onderzocht op het gebied van gezondheidscommunicatie. Volgens Igartua en Vega Casanova (2016) hebben berichten in de entertainment-educatie die gericht zijn op gezondheid een positieve invloed op de attitude van mensen door het proces van identificatie met de personages. Er zijn vele voordelen van het inzetten van entertainment-educatie boven de traditionele manier van informatieverschaffing, waarbij enkel informatie over bijvoorbeeld de gevolgen van bepaald gedrag wordt gegeven. Een van deze voordelen is volgens Green & Brock (2000) dat transportatie in het verhaal ervoor kan zorgen dat het wantrouwen ten opzichte van wat gesteld wordt afneemt en dat er minder tegenargumenten worden gegenereerd. Het *Entertainment Overcoming Resistance Model* (EORM) van Moyer-Gusé, Chung en Jain (2011) sluit hierop aan. Dit model is een theoretisch kader opgesteld om aan te geven hoe weerstand verminderd kan worden door entertainment. Volgens dit kader kan identificatie met een personage dat blootgesteld is aan een bepaalde dreiging leiden tot een verhoogde ervaren angst voor deze dreiging. Personen die dus blootgesteld worden aan narratieven binnen entertainment educatie, waarin het personage te maken krijgt met een bedreiging, worden volgens het EORM-model in hun ogen eerder getroffen door deze bedreiging. Dit komt doordat het proces van identificatie met deze personages plaatsvindt bij de lezer (Moyer-Gusé, Chung & Jain, 2011).

Het huidige onderzoek is een eerste verkenning van het educatieve onderwerp vleesvermindering ten behoeve van het milieu en het effect van narratieven en de mechanismen identificatie en transportatie. Het huidige onderzoek zal uitwijzen of het persuasieve effect van narratieven ook op het milieudomein van toepassing is. De invloed van narratieven op milieu is zelden eerder onderzocht, aangezien dergelijk onderzoek zich vaak focust op gezondheidscommunicatie. Echter, het belang van milieuverbetering stijgt.

Binnen de gezondheidscommunicatie is er onderscheid gemaakt tussen het presenteren van informatie op basis van een narratief en op basis van een niet-narratief. Het verschil tussen narratieven en niet-narratieven is dat niet-narratieven de boodschap communiceren in de vorm van informatie die bepaalde argumenten ondersteunen, terwijl narratieven de boodschap communiceren door middel van gebeurtenissen, personages en gevolgen (Kreuter et al., 2007). Voor gezondheidsboodschappen die informatie bevatten die cruciaal zijn om in leven te blijven, wordt in de westerse wereld vaak gebruik gemaakt van traditionele informatieverschaffing zoals een lijst met risico's, symptomen, of hoe gevaar voorkomen en genezen kan worden (Kreuter et al., 2007). Desondanks blijkt uit onderzoek dat narratieven effectiever zijn dan informatieve berichten over gezondheid (Murphy et al., 2013). Er kan gesteld worden dat het

inzetten van narratieven binnen deze vorm van communicatie een motiverende en stimulerende manier is om gezondheidsgedrag te veranderen (Hinyard & Kreuter, 2006). Dat het gebruik van narratieven kan resulteren in positieve uitkomsten met betrekking tot de gezondheid is door meerdere onderzoeken aangetoond (o.a. Dunlop, Wakefield & Kashima, 2009; Green, 2006; Murphy et al., 2013). Uit het onderzoek van Green (2006) komt naar voren dat het mechanisme van identificatie ook reeds is ingezet bij narratieve overtuiging binnen de gezondheidscommunicatie.

Afgaande op de resultaten uit eerder onderzoek die betrekking hebben op de invloed van narratieven binnen de gezondheidscommunicatie, kan het inzetten van narratieven mogelijk ook een positief effect hebben binnen het milieudomein. Het effect van schade aan het milieu is echter niet direct van invloed op een persoon zelf, terwijl dat bij gezondheidscommunicatie wel het geval is. Een artikel dat een mogelijke link heeft met het milieudomein op basis van waargenomen effect, is het onderzoek van Murphy et al. (2013). In dit onderzoek wordt de invloed van fictieve narratieven en de meer traditionele non-narratieve manier van informatieverschaffing over baarmoederhalskanker vergeleken. Het artikel van Murphy et al. (2013) gaat over de invloed van narratieven bij een onderwerp dat invloed heeft op de gezondheid van vrouwen. Vrouwen moeten hierbij preventief zichzelf onderzoeken voor baarmoederhalskanker, waar zij mogelijk in de toekomst zelf mee te maken krijgen, maar wat nu nog niet aan de orde is. Deze vrouwen hebben op dat moment (waarschijnlijk) de ziekte nog niet en zien dit mogelijk als een 'ver-van-mijn-bed-show'. De gedachte achter dit artikel kan wellicht gekoppeld worden aan het effect dat het eten van vlees heeft op het milieu. Het effect van het eten van vlees heeft namelijk niet direct betrekking op de personen die vlees eten, maar indirect wel. Uiteindelijk is de gesteldheid van het milieu van invloed op iedereen.

Narratieven en milieu

Een van de weinige onderzoeken dat zich tot op heden gericht heeft op de invloed van narratieven binnen het milieudomein, is het onderzoek van Appel en Mara (2013). In hun onderzoek wordt aandacht besteed aan de rol van narratieven ter bevordering van milieuvriendelijk gedrag (Appel & Mara, 2013). Het onderzoek gaat over de rol van fictieve narratieven en betrouwbaarheid van de personages met betrekking tot brandstofefficiënt rijgedrag (ook wel groen rijden genoemd). Dit artikel heeft inzicht gegeven in de invloed van deze fictieve narratieven op de gedragsintenties en het gedrag van de ontvangers zelf met klimaatverandering als domein. In dit onderzoek gaat het niet over de invloed van identificatie en transportatie, maar wordt wel verwezen naar het feit dat transportatie enkel betrekking heeft

op de ervaring die je hebt door narratieven (Green & Brock, 2000). Appel en Mara (2013) geven aan dat dit verschijnsel het meest is onderzocht in geschreven teksten.

Het onderzoek van Appel en Mara (2013) geeft reden te doen geloven dat het inzetten van narratieven mogelijk effectief is bij milieuzaken. In hun onderzoeksrapport komt naar voren dat fictieve verhalen de gedragsintenties verhogen om brandstof-efficiënt rijgedrag te vertonen. Ook de betrouwbaarheid van het personage bleek de effectiviteit van het narratief positief te beïnvloeden. Het is nog niet onderzocht of deze narratieve invloed ook voor informatie en overtuigingen met betrekking tot het verminderen van de vleesconsumptie geldt en welke processen hieraan bijdragen. Door middel van dit onderzoek wordt getracht inzicht te vergaren in hoeverre identificatie en transportatie bijdragen aan attitudeverandering bij narratieven gebaseerd op het verminderen van de vleesconsumptie van vleeseters.

Onderzoeksvraag en hypothesen

Het belang van milieuverbetering en het feit dat het gebruik van narratieven nog niet eerder is ingezet om mensen te beïnvloeden minder vlees te eten met oog op milieuverbetering, hebben tot de volgende onderzoeksvraag geleid:

In hoeverre zijn de processen identificatie en transportatie in narratieven van invloed op de attitude van vleeseters ten aanzien van de vleesconsumptie in relatie tot het milieu?

In de hoofdvraag wordt onderscheid gemaakt tussen de mechanismen identificatie en transportatie, om zo de effectiviteit van het narratief te verhogen. Op basis van de literatuur, waaruit blijkt dat identificatie vaak effectief wordt ingezet binnen gezondheidscommunicatie (Green, 2006), kan verwacht worden dat identificatie met het personage ook binnen narratieven in het milieudomein tot beïnvloeding zal leiden. Naar aanleiding van deze bevindingen wordt het volgende verwacht:

Hypothese 1

De attitude die participanten hebben met betrekking tot het verminderen van de vleesconsumptie wordt positiever als gevolg van identificatie met de hoofdpersoon binnen het narratief.

Wanneer lezers van narratieven getransporteerd worden, is gebleken dat zij minder kritisch worden en dat de tegenargumenten minder sterk worden (Green & Brock, 2000). Dit heeft mogelijk attitudeverandering tot gevolg. Transportatie in een narratief bleek binnen gezondheidscommunicatie een effectief mechanisme om mensen te beïnvloeden (Green & Brock, 2000). Vanuit die achtergrond kan verwacht worden dat transportatie ook binnen narratieven met betrekking tot het milieudomein effect zal hebben. Naar aanleiding van voorgaande literatuur over de invloed van transportatie binnen narratieven is de volgende hypothese tot stand gekomen:

Hypothese 2

De attitude die participanten hebben met betrekking tot het verminderen van de vleesconsumptie wordt positiever als gevolg van transportatie met de hoofdpersoon binnen het narratief.

Methode

Materiaal

Er is een experiment uitgevoerd om het effect van identificatie en transportatie te meten op de attitude van participanten. Deze attitude had betrekking op het verminderen van de vleesconsumptie, of het worden van vegetariër in het licht van milieuverbetering. De onafhankelijke variabele binnen het onderzoek is het soort tekst dat de participanten te zien krijgen. De afhankelijke variabelen zijn de attitude ten opzichte van het verminderen van eigen vleesconsumptie en de attitude ten opzichte van het worden van vegetariër. Er is onderscheid gemaakt tussen verschillende vormen van narratieve teksten en een informatieve tekst. De reden voor het toevoegen van een informatieve tekst, is om te meten of narratieve teksten meer bijdragen aan overtuiging dan een informatieve tekst bij een dergelijk onderwerp. Het ontwerp is een 2 (ik-vorm vs. hij-vorm) x 2 (chronologische volgorde vs. niet-chronologische volgorde) design.

De versie van het narratief waarin het identificatie mechanisme al dan niet werd opgewekt, varieerde in perspectief. Hiermee wordt bedoeld dat het narratief is verteld in de ik- of hij-vorm. Identificatie werd naar verwachting wel opgewekt vanuit het ik-perspectief en niet vanuit het hij/zij-perspectief (de Graaf et al., 2007). Transportatie werd al dan niet opgewekt door te variëren in chronologische volgorde waarin het verhaal verteld werd. Transportatie werd naar verwachting opgewekt door het narratief in chronologische volgorde te vertellen. Naar verwachting zou er minder transportatie optreden wanneer het verhaal in niet-chronologische volgorde verteld zou worden. Hierbij begon het narratief bij het einde (de conclusie) van het verhaal. Naar verwachting zou dit minder transportatie opwekken dan wanneer het verhaal in chronologische volgorde zou worden verteld (De Graaf & Hustinx, 2011). Door het toevoegen van een controleconditie (de groep die de informatieve tekst te zien kreeg) is de nulhypothese getoetst. De keuze voor een informatieve tekst om het verschil met narratieven aan te duiden volgde uit een soortgelijke benadering in veel onderzoeken naar gezondheidscommunicatie (Kreuter et al., 2007). De opzet van het materiaal kan gevonden worden in Tabel 1.

Tabel 1. Opzet materiaal onderzoek

Conditie	Narratief of Informatief	Doel	Perspectief	Chronologie
1	Narratief	Identificatie	Ik-persoon	Niet Chronologisch
2	Narratief	Transportatie	Hij-persoon	Chronologisch
3	Narratief	Identificatie en Transportatie (en interactie)	Ik-persoon	Chronologisch
4	Narratief	Minder identificatie en transportatie	Hij-persoon	Niet Chronologisch
5	Informatief	Controleconditie	-	-

De verschillende versies van het narratief dat aan de participanten is voorgelegd, zijn gebaseerd op een bestaand verhaal van Rutger Bregman (2017) dat februari 2017 in de Correspondent is gepubliceerd. Voor het gebruik van deze tekst is toestemming verleend door zowel de heer Bregman als de Correspondent. Doordat de tekst oorspronkelijk zeer lang is, is besloten de tekst in te korten tot een formaat dat niet te veel leestijd kost voor participanten, maar waar nog steeds identificatie en transportatie in geoperationaliseerd kon worden. De tekst gaat over de auteur zelf. Hij beschrijft hierin zijn overgang van een vleeseter naar een vegetariër, waar hij verscheidene redenen voor aandraagt op basis van feiten. Een kenmerk van een narratief is dat het een overgang bevat (De Graaf et al., 2007), bijvoorbeeld in overtuiging. Een overgang in overtuiging is ook van toepassing in het narratief van de heer Bregman. Voor het opstellen van de informatieve tekst is gekozen voor het benoemen van feiten gebaseerd op het narratief van de heer Bregman. Zodoende komt de inhoud van de narratieven en de informatieve tekst deels overeen, zodat op basis daarvan geen verschillen in attitude gevonden zouden worden. De oorspronkelijke tekst is opgenomen in Bijlage 1.

Pilot

Er is een pilot afgenomen onder twaalf participanten. In totaal was de pilot alleen bedoeld voor de verschillende versies van de narratieven, wat resulteerde in drie participanten per tekst (3 participanten x 4 versies narratieven). Voor de controleconditie is geen pilot afgenomen, aangezien deze tekst uit alleen korte zinnen met feiten bestaat op basis van het narratief. Eventuele relevante veranderingen zouden ook kunnen worden doorgevoerd in de informatieve tekst. Voor de pilot is gebruik gemaakt van de 'plus – min methode' (Jong & Schellens, 2002). Deze methode houdt in dat participanten de tekst lezen en beoordelen of de tekst volgens hen een goed en duidelijk verloop heeft. Participanten werden bij het lezen van de tekst gevraagd in de kantlijn een plus of min te zetten bij alles wat zij (on)duidelijk vonden in de tekst. Er mochten naar eigen inzicht zoveel plusjes en minnetjes worden gezet bij onduidelijkheden. Achteraf zijn de redenen bevraagd voor het plaatsen van plussen en minnen. Enkele vragen die de lezers achteraf gesteld zijn, waren: 'Is de tekst duidelijk of onduidelijk?', 'Wat vond u belangrijk in de tekst en wat juist niet?', 'Herkent u iets uit de tekst?', 'Wat spreekt u aan in de tekst?', 'Bent u het ergens niet mee eens uit de tekst?' of 'Hoe natuurlijk vindt u de tekst?'. Uiteindelijk is het stimulusmateriaal aangepast op basis van de feedback. Op deze manier is getracht een zo duidelijk en natuurlijk mogelijke tekst te creëren. De aanpassingen die gedaan zijn hadden voornamelijk betrekking op onduidelijke zinnen, taalfouten en populair taalgebruik. Echter, er zijn geen grote veranderingen gedaan. Het aangepaste stimulusmateriaal kan gevonden worden in Bijlage 2.

Procedure

Het onderzoek is afgenomen in online programma Qualtrics. De link is random verspreid via sociale media kanalen. De vragenlijst begon met een korte introductie over het onderzoek, waarin participanten werden bedankt voor hun deelname. Ook werd hen verteld dat er geen goede of foute antwoorden bestaan. Daarnaast is aangegeven dat de persoonsgegevens anoniem verwerkt zouden worden. Als participanten vragen hadden, konden zij de onderzoeker mailen.

In totaal hadden, na het verwijderen van onvolledig ingevulde vragenlijsten, 236 participanten de vragenlijst ingevuld. Alvorens het lezen van de tekst, werd de participanten een aantal vragen gesteld om te onderzoeken of zij aan de juiste condities voor het onderzoek voldeden. Allereerst is de participanten gevraagd of zij in de afgelopen drie maanden de Correspondent hebben gelezen. Als dat het geval was, werden zij doorverwezen naar de vraag: 'Heeft u het artikel met de titel "Hierdoor werd ik in één klap vegetariër (en jij misschien ook)" gelezen?'. Wanneer de participanten aangaven dat dit het geval was, werden zij uit het

onderzoek gefilterd. Dit waren 17 participanten. 219 participanten bleven over.

Om te kunnen toetsen of de attitude ten opzichte van het eten van vlees is veranderd, werden vegetariërs uit het onderzoek gefilterd. Zij hebben aannemelijk al een minder positieve attitude ten opzichte van vlees eten en zullen zich minder snel laten beïnvloeden door één van de vijf manipulaties. De vraag ‘Eet u vlees?’ gaf hier inzicht in. Wanneer participanten aangaven geen vlees te eten, werden zij direct naar het einde van de vragenlijst geleid. Van tevoren is niet aangegeven dat de participanten vlees moesten eten om mee te mogen doen aan het experiment. Op deze manier is ook gemeten hoeveel mensen reeds vegetariër waren. Het aantal vegetariërs dat uit het onderzoek is gefilterd, kwam uit op 27 (hierna: 192 participanten).

Tot slot is voorafgaand aan het zien van het stimulusmateriaal de attitude ten opzichte van het verminderen van het eten van vlees en het worden van vegetariër in relatie tot het milieu bevraagd. Door de attitude vooraf te meten, kon worden vastgesteld in hoeverre de participanten door de manipulatie beïnvloed worden. Na het lezen van het stimulusmateriaal zijn de vragen met betrekking tot de attitude nog eens gevraagd, om de verandering van attitude te meten. De vragen met betrekking tot de attitude ten opzichte van het verminderen van de eigen vleesconsumptie werden voor en na het zien van het stimulusmateriaal in combinatie met meerdere vragen gesteld, zogenaamde *filler questions*. Deze waren toegevoegd om het voor de participanten minder duidelijk te maken dat dit experiment expliciet over het verminderen van of het stoppen met het eten van vlees ging, met het milieu als onderliggende reden. Door het inzetten van *filler questions* vallen de vragen waar het experiment daadwerkelijk minder op en wordt de aandacht verdeeld over de vragen. Hierdoor werd minder duidelijk dat het onderzoek betrekking had op het milieu. *Filler questions* die gebruikt zijn hadden naast het milieu bijvoorbeeld betrekking op dierenleed, opwarming van de aarde en vegetarische producten.

Na afloop van het experiment is gevraagd of de participanten de tekst zorgvuldig gelezen hadden. De reden hiervoor is dat afleiding van de participanten de resultaten mogelijk zou beïnvloeden. In totaal hadden 22 participanten de tekst niet zorgvuldig gelezen, waardoor zij uit de data gefilterd werden. Dit resulteerde in 170 participanten. Tot slot is gevraagd of de participanten zich na het lezen van de tekst herinnerden de tekst toch eerder gelezen te hebben. Zo werd eerdere beïnvloeding door de tekst uitgesloten en werd verwacht betrouwbaardere resultaten te krijgen. De personen die aangaven de tekst toch gelezen te hebben (16 participanten) werden uit het onderzoek gefilterd. In totaal bleef er een definitief aantal van 154 participanten over. De personen die na het lezen van de tekst niet zeker wisten of zij de tekst gelezen hadden, zijn niet uit het onderzoek gefilterd. Wel is gekeken of dit verschillen opleverde door middel van een t-toets (zie participanten sectie).

Participanten

In totaal hebben 154 participanten deelgenomen aan het onderzoek. De respondenten zijn in Qualtrics random toegekend aan één van de vijf condities. Er waren ongeveer 30 participanten per conditie: Informatief (30), Identificatie (31), Transportatie (33), Transportatie en Identificatie (31) en tot slot Minder Identificatie en Transportatie (29). Doordat de vragenlijst random is verstuurd en verspreid, werd het waarschijnlijker dat de participanten uiteenlopende leeftijden en opleidingsniveaus hadden. Ook was het waarschijnlijker dat hierdoor een gelijkere man-vrouw verdeling ontstond. De gemiddelde leeftijd van de proefpersonen was 35,9 jaar ($SD = 14,39$), met een bereik van 18 tot 74 jaar. Een eenweg variantieanalyse heeft aangetoond dat er geen significant effect was van Conditie op Leeftijd ($F(4, 149) < 1$). In totaal waren er 61 proefpersonen man (39,6%), 92 vrouw (59,7%) en 1 persoon (0,6%) gaf aan anders te zijn of wilde het niet zeggen. Een Chi-kwadraat test heeft aangetoond dat er geen sprake was van een significante relatie tussen Geslacht en de verschillende Conditie ($\chi^2(8) = 8.69, p = .370$).

Als hoogst genoten opleiding hadden 13 participanten (8,4%) het niveau Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (zoals MAVO, (M)ULO, MBO-kort, VMBO-t), 12 participanten (7,8 %) Middelbaar beroepsonderwijs en beroepsbegeleidend onderwijs (zoals MBO-lang, MTS, MEAO, BOL, BBL, INAS), 59 participanten (38,3%) Hoger beroepsonderwijs (zoals HBO, HTS, HEAO, HBO-V, kandidaats wetenschappelijk onderwijs) en tot slot 70 participanten (45,5%) Wetenschappelijk onderwijs (universiteit). Uit een Chi-kwadraat test bleek dat er geen sprake was van een significante relatie tussen Opleidingsniveau en de verschillende Conditie ($\chi^2(12) = 13.59, p = .328$). Uit een eenweg variantieanalyse bleek geen significant effect van Opleidingsniveau op de mate van Identificatie ($F(3, 120) < 1$) en Transportatie ($F(3, 12) < 1$).

Door middel van een onafhankelijke t-toets is gekeken of er verschil zat tussen de participanten die het oorspronkelijke artikel achteraf misschien toch hadden gelezen en de participanten die zich nog steeds niet herinnerden het oorspronkelijke artikel van tevoren al een keer gelezen te hebben. Uit een t-toets van Tekst eerder gelezen op Transportatie bleek er geen significant verschil te zijn tussen participanten die de tekst niet of misschien toch gelezen hadden wat betreft hun transportatie in het verhaal ($t(122) = 1.65, p = .101$). Ook voor Identificatie bleek dit verschil niet significant ($t(122) = .28, p = .779$). Daarnaast verschilde de attitude na het lezen van de tekst voor zowel het minder eten van vlees ($t(152) = .95, p = .343$), als het worden van vegetariër ($t(152) = .51, p = .614$) niet significant voor de participanten die de oorspronkelijke tekst niet of misschien toch gelezen bleken te hebben achteraf.

Onderzoeksontwerp

Doordat er herhaalde metingen van attitude worden uitgevoerd, is er zowel sprake van een tussenproefpersoon ontwerp (soort tekst: identificatie, transportatie, beide of geen) als een binnenproefpersoon ontwerp (meting attitude, voor en na het lezen van het stimulusmateriaal).

Instrumentatie

De afhankelijke variabele binnen dit experiment is de attitude ten opzichte van het verminderen van de vleesconsumptie en het worden van vegetariër in relatie tot het milieu. De reden voor het bevragen van de attitude en niet de weerstand, is dat weerstand lastiger te meten is, doordat het situatieafhankelijk en open voor verschillende interpretaties is (Müller, 2017). Daarnaast zou de vragenlijst te lang zijn om in te vullen en zouden participanten mogelijk hun aandacht verliezen. Op basis van attitude kunnen er ook uitspraken worden gedaan over de invloed van narratieven. Er is één onafhankelijke variabele die mogelijk invloed heeft op de attitude van de participanten: het soort tekst dat de participanten te zien krijgen. De verschillende gebruikte teksten zijn opgenomen in Bijlage 2 en de volledige vragenlijst is opgenomen in Bijlage 3.

Identificatie

Voor het mechanisme ‘identificatie met de hoofdpersoon’ is het narratief gemanipuleerd door het vertelperspectief van de hoofdpersoon te veranderen. In de versie waarbij wel identificatie is opgewekt, werd het narratief vanuit de ik-vorm verteld. In de versie waarbij minder identificatie werd opgewekt, is de hij-vorm gebruikt. De mate van identificatie met de hoofdpersoon is gemeten aan de hand van een aangepaste 7-punts Likertschaal (volledig mee oneens – volledig mee eens) van De Graaf et al. (2012) en bevatte zeven items. Vragen als ‘Tijdens het lezen stelde ik me voor hoe het zou zijn om in de schoenen van de hoofdpersoon te staan’ en ‘Ik voelde mee met de hoofdpersoon’ hebben inzicht gegeven in de mate van identificatie met het personage door de participant. De originele vragenlijst bestond uit drie onderdelen: empathie, het overnemen van perspectief en identiteit. Dit onderscheid is in dit onderzoek niet gemaakt, aangezien enkele vragen uit die onderdelen niet relevant waren. Dit resulteerde in te weinig items per onderdeel. De betrouwbaarheid van identificatie bestaande uit zeven items was goed: $\alpha = .89$. De items zijn opgenomen in Bijlage 4.

Transportatie

Green en Brock (2000) hebben in hun onderzoek een schaal om transportatie te meten ontwikkeld en gevalideerd. In dit onderzoek is een aangepaste versie van de vragenlijst gebruikt. Deze schaal is vertaald naar het Nederlands. De schaal bevatte tien items op een 7-

punts Likertschaal. Eén item is uit de lijst gehaald, aangezien dit item niet relevant leek voor dit onderzoek. Enkele items zijn toegevoegd uit de schaal van De Graaf et al. (2012). Vragen als ‘Terwijl ik het verhaal las, kon ik de gebeurtenissen die in het verhaal voorkwamen makkelijk voor me zien’ en ‘Ik werd mentaal betrokken in het verhaal terwijl ik het verhaal las’ hebben inzicht gegeven in de mate van transportatie in het verhaal. De betrouwbaarheid van de schaal die transportatie heeft gemeten bestaande uit tien items was onacceptabel: $\alpha = .34$. Om een betrouwbare schaal te krijgen, is besloten om op basis van de gegevens uit de tabel onder *Cronbach’s Alpha if Item Deleted* drie items te verwijderen. De items die zijn weggehaald waren: ‘Nadat ik klaar was met het lezen van het verhaal, vond ik het makkelijk het van me af te zetten’ (hierna: $\alpha = .47$), ‘Ik was het niet eens met het verhaal’ (hierna: $\alpha = .59$) en ‘Terwijl ik het verhaal las, merkte ik dat ik het oneens was met wat er werd gepresenteerd’ (hierna: $\alpha = .71$). Dit zorgde ervoor dat de betrouwbaarheid van de schaal bestaande uit zeven items adequaat was ($\alpha = .71$). Het is mogelijk dat deze drie items samen niet de mate van transportatie hebben gemeten, maar de tegenargumentatie van de participanten. De items zijn opgenomen in Bijlage 4.

Attitude

Om te meten in hoeverre participanten bereid zijn om de vleesconsumptie te verminderen, is onderscheid gemaakt tussen twee vragen om hun attitude te meten. De eerste vraag heeft betrekking op het eten van minder vlees één dag in de week ten behoeve van het milieu. De andere vraag heeft gemeten in hoeverre participanten bereid waren om vegetariër te worden ten behoeve van het milieu. Deze twee vragen hebben inzicht gegeven in hoeverre participanten bereid zijn om het milieu te beschermen in relatie tot hun vleesconsumptie.

Attitude is gemeten aan de hand van een aangepaste schaal van Fishbein & Ajzen (2010). De vragenlijst bestond uit twee vragen bestaande uit zes items op een 7-punts Likertschaal. De vraag ‘Als ik de komende drie maanden een keer per week minder vlees eet om het milieu te verbeteren, dan vind ik dat...’ met de polen goed – slecht, plezierig – onplezierig, schadelijk – voordelig, niet vervelend – vervelend, verstandig – onverstandig, ongewenst – gewenst, heeft inzicht gegeven in de attitude van mensen ten opzichte van de vermindering van de vleesconsumptie. Daarnaast heeft de vraag ‘Als ik vegetariër zou worden om het milieu te beschermen, dan vind ik dat ...’ met dezelfde polen inzicht gegeven in de attitude. De vragenlijst was reeds in het Nederlands, wat bijdroeg aan de keuze voor deze vragenlijst. Doordat de vragenlijst niet vertaald hoefde te worden, kwam dit de betrouwbaarheid ten goede. De vragen zijn in het echte onderzoek afwisselend van negatief naar positief en van

positief naar negatief gesteld (zie de polen). Voor het verkrijgen van betrouwbare resultaten, zijn de vragen weer omgepoold bij de analyses.

Er zijn twee betrouwbaarheidsanalyses uitgevoerd voor de schaal die attitude meet, omdat attitude zowel voor als na het lezen van de tekst is bevraagd. De betrouwbaarheid van de attitude schaal voor het lezen van de tekst ‘Als ik de komende drie maanden een keer per week minder vlees eet om het milieu te verbeteren, dan vind ik dat...’, bestaande uit zes items, was goed: $\alpha = .89$. De betrouwbaarheid van de attitude schaal na het lezen van de tekst ‘Als ik de komende drie maanden een keer per week minder vlees eet om het milieu te verbeteren, dan vind ik dat...’, bestaande uit zes items was zeer goed: $\alpha = .91$.

De betrouwbaarheid van de schaal om attitude te meten bestaande uit zes items voor het lezen van de tekst met de vraag ‘Als ik vegetariër zou worden om het milieu te beschermen, dan vind ik dat ...’ was zeer goed: $\alpha = .90$. De betrouwbaarheid van de schaal na het lezen van de tekst bestaande uit zes items metend ‘Als ik vegetariër zou worden om het milieu te verbeteren, dan vind ik dat...’, was zeer goed: $\alpha = .91$. De schalen zijn opgenomen in Bijlage 4.

Statistische toetsing

Er is een tweeweg univariate variantieanalyse met alleen tussenproefpersonen uitgevoerd voor zowel identificatie als transportatie om te meten of de manipulatie daadwerkelijk het voorspelde effect had op de mate van transportatie of identificatie met de hoofdpersoon. Hierbij is gekeken naar de manipulatie van perspectief (ik-vorm of hij-vorm) en chronologie (wel of niet chronologisch). Daarnaast is door middel van een eenweg univariate variantieanalyse onderzocht of er verschil zit in attitude voor de conditie met of zonder narratief (informatief). Tot slot is door middel van een mixed ANOVA (herhaalde metingen) gekeken of er verschil zat in attitude om een dag in de week minder vlees te eten of vegetariër te worden ten behoeve van het milieu op verschillende meetmomenten (voor of na het lezen van de tekst) tussen de verschillende narratieven (waarin identificatie en/of transportatie of geen van beide werd opgewekt. Dit is getoetst aan de hand van een mixed ANOVA.

Resultaten

Effect manipulaties identificatie en transportatie

Om te meten of de manipulaties van perspectief en chronologie daadwerkelijk het voorspelde effect hadden op de mate van transportatie in het verhaal of identificatie met de hoofdpersoon, is een tweeweg univariate variantieanalyse uitgevoerd.

Uit een tweeweg variantieanalyse van Chronologie en Perspectief op Identificatie bleek geen significant hoofdeffect van Chronologie ($F(1, 120) < 1$). Ook bleek er geen significant hoofdeffect van Perspectief ($F(1, 120) < 1$). Het interactie-effect van Chronologie en Perspectief was ook niet significant ($F(1, 120) < 1$).

Uit een tweeweg variantieanalyse van Chronologie en Perspectief op Transportatie bleek geen significant hoofdeffect van Chronologie ($F(1, 120) = 3.42, p = .533$) of van Perspectief ($F(1, 120) < 1$). Daarnaast bleek er geen significant interactie-effect van Chronologie en Perspectief ($F(1, 120) < 1$).

Verskil attitude na lezen van informatieve tekst of narratief

Door middel van een eenweg univariate variantieanalyse is gekeken of er verschil zit in attitude na het lezen van de informatieve tekst of een narratief. Uit een eenweg variantieanalyse van soort tekst (informatief of narratief) op attitude om één dag in de week minder vlees eten ten behoeve van het milieu, bleek geen significant effect ($F(1, 152) < 1$). Voor zowel het lezen van de informatieve tekst ($M = 5.69, SD = 1.36$) als het lezen van een narratief ($M = 5.76, SD = 1.23$) lagen de attitudes om één dag in de week minder vlees te eten al redelijk hoog. Deze attitudes scoorden over het algemeen ook voor elke tekst individueel (informatief, ik-persoon en niet-chronologisch, hij-persoon en chronologisch, ik-persoon en chronologisch en hij-persoon en niet-chronologisch) redelijk hoog op de schaal. Dit betekent dat de attitude gemiddeld hoger lag dan drie kwart op de 7-punts schaal, dus boven de 5,25. De gemiddelden en standaarddeviaties zijn opgenomen in Tabel 2.

Tabel 2. Gemiddelden en standaarddeviaties (tussen haakjes) van de attitude om één dag in de week minder vlees te eten en vegetariër te worden per soort tekst (1 = negatief, 7 = positief)

	Chronologisch		Niet Chronologisch		Controleconditie
	Ik-persoon	Hij-persoon	Ik-persoon	Hij-persoon	Informatief
	n = 31	n = 33	n = 31	n = 29	n = 30
Attitude minder vlees	5.55 (1.13)	6.01 (1.17)	5.56 (1.11)	5.91 (1.51)	5.69 (1.36)
Attitude vegetariër worden	4.71 (1.31)	4.87 (1.53)	4.75 (1.63)	5.02 (1.53)	4.93 (1.56)

Uit een eenweg variantieanalyse van soort tekst (informatief of narratief) op attitude om vegetariër te worden ten behoeve van het milieu, bleek geen significant effect ($F(1, 152) = 1,51, p = .221$). Voor zowel het lezen van de informatieve tekst ($M = 4.93, SD = 1.56$) als het lezen van een narratief ($M = 4.83, SD = 1.50$) lagen de attitudes om vegetariër te worden ook al redelijk hoog. Deze attitudes scoorden over het algemeen ook voor elke tekst individueel (informatief, ik-persoon en niet-chronologisch, hij-persoon en chronologisch, ik-persoon en chronologisch en hij-persoon en niet-chronologisch) redelijk hoog. Dit betekent dat de attitude gemiddeld tussen de helft van de score en drie kwart van de score op de 7-punts schaal lag, dus tussen de 3,5 en de 5,25. Ook dit was onafhankelijk van het soort tekst dat de participanten gelezen hadden. De gemiddelden en standaarddeviaties zijn opgenomen in Tabel 2.

Effect chronologie en perspectief op attitude

Om te meten of de manipulaties van perspectief en chronologie van invloed waren op de attitude minder vlees te eten of vegetariër te worden na het lezen van de tekst, is een tweeweg univariate variantieanalyse uitgevoerd.

Uit een tweeweg variantieanalyse van Chronologie en Perspectief op Attitude minder vlees eten bleek geen significant hoofdeffect van Chronologie ($F(1, 150) = 1,03, p = .313$). Ook bleek er geen significant hoofdeffect van Perspectief ($F(1, 150) < 1$). Het interactie-effect van Chronologie en Perspectief was ook niet significant ($F(1, 150) < 1$).

Uit een tweeweg variantieanalyse van Chronologie en Perspectief op Attitude vegetariër worden bleek geen significant hoofdeffect van Chronologie ($F(1, 150) < 1$) of van Perspectief ($F(1, 150) < 1$). Daarnaast bleek er geen significant interactie-effect van Chronologie en Perspectief ($F(1, 150) = 1.84, p = .178$).

Attitudeverandering verschillende meetmomenten

Door middel van een mixed ANOVA (herhaalde metingen) is gekeken of er verschil zat in attitude om één dag in de week minder vlees te eten ten behoeve van het milieu op verschillende meetmomenten (voor en na het lezen van de tekst) tussen de verschillende narratieven (waarin identificatie en/of transportatie of geen van beiden werd gemanipuleerd).

Uit een mixed design variantieanalyse voor Attitude minder vlees eten met als binnen-proefpersoon factor Meetmoment (voor en na het lezen van de tekst) en de tussen-proefpersoon factoren Soort Tekst (Tekst Identificatie, Tekst Transportatie, Tekst Identificatie en Transportatie, Tekst minder Identificatie en Transportatie), bleek geen significant hoofdeffect van Meetmoment ($F(1, 129) = 0.46, p = .498$). Ook het interactie-effect tussen Meetmoment en Soort Tekst bleek niet significant ($F(3, 120) = 0.96, p = .398$).

De Attitude om minder vlees te eten was voor het lezen van de Tekst Identificatie ($M = 5.70, SD = 1.11$) niet significant lager dan na het lezen van de Tekst Identificatie ($M = 5.56, SD = 1.03$). De Attitude om minder vlees te eten bleek voor het lezen van de tekst Transportatie niet significant lager ($M = 5.93, SD = 1.18$) dan na het lezen van de tekst ($M = 6.01, SD = 1.17$). Voor de Tekst Identificatie en Transportatie bleek de attitude voor het lezen van de tekst ook niet significant lager ($M = 5.71, SD = 1.10$) dan na het lezen van de tekst ($M = 5.55, SD = 1.13$). Tot slot bleek de attitude voor het lezen van de Tekst minder Identificatie en Transportatie ($M = 5.86, SD = 1.46$) niet significant lager dan voor het lezen van de tekst ($M = 5.91, SD = 1.51$).

Eenzelfde mixed ANOVA is uitgevoerd om het verschil in attitude om vegetariër te worden ten behoeve van het milieu te meten. Uit een mixed design variantieanalyse voor Attitude vegetariër worden met als binnen-proefpersoon factor Meetmoment (voor en na het lezen van de tekst) en de tussen-proefpersoon factoren Soort Tekst (Tekst Identificatie, Tekst Transportatie, Tekst Identificatie en Transportatie, Tekst minder Identificatie en Transportatie), bleek een significant hoofdeffect van Meetmoment ($F(1, 120) = 26.02, p < .001, \text{partiële } \eta^2 = .18$). Echter, het interactie-effect tussen Meetmoment en Soort Tekst bleek niet significant ($F(3, 120) = 0.14, p = .937$).

De Attitude om vegetariër te worden was voor het lezen van de Tekst Identificatie ($M = 4.37, SD = 1.52$) significant lager dan na het lezen van de Tekst Identificatie ($M = 4.75, SD =$

1.63). Ook voor het lezen van de Tekst Transportatie bleek de Attitude om vegetariër te worden significant lager ($M = 4.42$, $SD = 1.39$) dan na het lezen van de tekst ($M = 4.87$, $SD = 1.53$). Voor de Tekst Identificatie en Transportatie bleek de attitude voor het lezen van de tekst ook significant lager ($M = 4.18$, $SD = 1.36$) dan na het lezen van de tekst ($M = 4.71$, $SD = 1.31$). Tot slot bleek de attitude voor het lezen van de Tekst minder Identificatie en Transportatie ($M = 4.62$, $SD = 1.84$) significant lager dan na het lezen van de tekst ($M = 5.02$, $SD = 1.67$).

Conclusie

Dit onderzoek is uitgevoerd om inzicht te vergaren in hoeverre een narratief met als onderliggende mechanismen identificatie en transportatie van invloed is op de attitude ten aanzien van de vleesconsumptie in relatie tot het milieu.

Allereerst is onderzocht of de manipulaties daadwerkelijk tot identificatie en transportatie hebben geleid. De manipulaties zijn hierbij geslaagd, aangezien de condities verschilden in chronologie en perspectief. Echter, er zijn geen significante effecten gevonden van chronologie op transportatie en perspectief op identificatie, zoals wel verwacht werd. Ook bleek er geen interactie-effect van chronologie en perspectief op identificatie of transportatie. Dit heeft mogelijk invloed gehad op de rest van de resultaten.

Om te onderzoeken of narratieven op zich effect hadden bij een dergelijk domein, is gekeken naar het verschil in het effect van narratieven of een informatieve tekst (controleconditie) op de attitude van zowel één dag in de week minder vlees eten, als het worden van vegetariër. Uit het onderzoek is gebleken dat er geen significant verschil was in attitude voor beide vragen wanneer participanten een informatieve of een narratieve tekst hadden gelezen. Dit wil zeggen dat het soort tekst binnen het milieudomein voor vermindering van vleesconsumptie of het worden van vegetariër geen verschil maakt.

Daarnaast is onderzocht of de twee mechanismen identificatie en transportatie, of een combinatie van die twee binnen narratieven zouden bijdragen aan beïnvloeding. Wederom zijn twee constructen gemeten die uiteindelijk inzicht hebben gegeven in de attitude van de participanten ten opzichte van de vleesconsumptie. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen één dag in de week minder vlees eten om het milieu te beschermen en het worden van vegetariër.

Allereerst is gemeten of de manipulaties van chronologie en perspectief van invloed bleken op de attitude minder vlees te eten of vegetariër te worden. Er bleek voor zowel de attitude om minder vlees te eten als vegetariër te worden voor het milieu, geen significant effect van chronologie of perspectief. De manipulaties (wel/niet chronologisch of ik/hij perspectief), waren dus niet direct van invloed op de attitudes van de participanten.

Vervolgens is een Mixed Anova uitgevoerd, om de effecten van de teksten te meten op de attitudes van de participanten. Voor het uitvoeren van de Mixed Anova, is geen onderscheid gemaakt tussen de informatieve tekst en de narratieven, aangezien uit de eenweg variantieanalyse reeds was gebleken dat hier geen significant verschil was gevonden. Wel was het voor deze toets relevant om een onderscheid te maken tussen de verschillende soorten narratieven, om zo de invloed van de onderliggende mechanismen te onderzoeken.

De attitude één dag in de week minder vlees eten ten behoeve van het milieu is voor het lezen van de teksten en na het lezen van de teksten gemeten. Er is onderscheid gemaakt tussen vier teksten die varieerden in chronologie en perspectief om zo de mechanismen al dan niet op te wekken. Er bleek geen significant verschil te zitten in attitude voor of na het lezen van één van de vier teksten. Attitude ten opzichte van het één dag minder eten van vlees ten behoeve van het milieu, bleek voor het lezen van de tekst ook al hoog te zijn ($M = 5,74$, $SD = 1,26$, op een 7-puntsschaal). Hetzelfde werd gevonden voor het worden van vegetariër, hoewel de attitude hiervoor wel iets lager lag ($M = 4,85$, $SD = 1,53$, op een 7-puntsschaal). Ook bleek het geen verschil te maken welk soort narratief de participanten gelezen hadden. Voor het narratief met identificatie en identificatie plus transportatie als onderliggende mechanismen, bleek de attitude om één dag in de week minder vlees te eten juist lager na het lezen van de tekst. Dit betekent dat voor attitude om minder vlees te eten één dag in de week, het proces van identificatie en identificatie plus transportatie niet bijdraagt aan het verhogen van de attitude. Alleen voor de tekst met transportatie en zonder mechanismen steeg de attitude iets, maar dit was niet significant. Dit bleek ook tegenstrijdig met de verwachting dat deze mechanismen bij zouden dragen aan de beïnvloeding.

Er is ook onderzocht of er een verandering in attitude om vegetariër te worden ten behoeve van het milieu plaats zou vinden op basis van de gelezen versies van de narratieven. Voor het worden van vegetariër, bleek meetmoment wel een verschil te maken. Voor alle teksten was de attitude na het lezen van het narratief significant positiever dan voor het lezen van de tekst, ongeacht de tekst. Dit laat zien dat voor het specifieke domein om vegetariër te worden met het oog op het milieu, een narratief ook kan bijdragen aan het beïnvloeden van participanten. Echter, aangezien voor alle mechanismen de attitude significant is gestegen, lijkt het soort narratief met verschillende mechanismen niet uit te maken. Dit geeft aan dat de mechanismen transportatie, identificatie of een combinatie hiervan niet direct een significant verschil in attitude als gevolg heeft. Ook bleek het interactie-effect niet significant. De attitude was dus wel significant hoger na het lezen van elke tekst, ongeacht de conditie (informatieve tekst niet meegenomen), maar voor soort tekst binnen narratieven was geen significant verschil in effect gevonden. Dit houdt in dat een narratief wel effectief is bij beïnvloeding. Voor persuasieve communicatie binnen het milieudomein om mensen vegetariër te laten worden, zijn narratieven een effectieve methode.

Er waren twee hypothesen opgesteld naar aanleiding van voorgaande literatuur, die aangenomen of verworpen zijn op basis van de resultaten.

Hypothese 1

De attitude die participanten hebben met betrekking tot het verminderen van de vleesconsumptie wordt positiever als gevolg van identificatie met de hoofdpersoon binnen het narratief.

Hypothese 1 is verworpen. Er bleek geen significant hoofdeffect van perspectief op identificatie te zijn. Daarnaast bleek dat de attitude na het lezen van de tekst waarin identificatie wordt opgewekt, juist negatiever was. Deze daling is weliswaar niet significant, maar toch tegenstrijdig met wat er verwacht werd door de daling in attitude. De attitude die participanten hebben met betrekking tot het verminderen van de vleesconsumptie als gevolg van identificatie met de hoofdpersoon binnen het narratief, werd niet verhoogd en hiermee is hypothese 1 verworpen.

Hypothese 2

De attitude die participanten hebben met betrekking tot het verminderen van de vleesconsumptie wordt positiever als gevolg van transportatie met de hoofdpersoon binnen het narratief.

Hypothese 2 is verworpen. Er bleek geen significant hoofdeffect van chronologie op transportatie. Daarnaast is gebleken dat de attitude na het lezen van de tekst met transportatie wel positiever was, echter niet significant hoger. Ook is gebleken dat er geen verschil zat tussen een informatieve en narratieve tekst over het algemeen in attitude, wat deze hypothese onderuithaalt.

Hoofdvraag

Als antwoord op de hoofdvraag “In hoeverre zijn de processen identificatie en transportatie in narratieven van invloed op de attitude van vleeseters ten aanzien van de vleesconsumptie in relatie tot het milieu?”, kan gesteld worden dat identificatie en transportatie niet individueel als mechanismen invloed hebben op de attitude van vleeseters binnen dit domein. Daarnaast kan worden geconcludeerd dat narratieven geen effectievere methode zijn dan informatieve (feitelijke) teksten voor het milieudomein om mensen te beïnvloeden in een gewenste richting. Narratieven zijn dus, in tegenstelling tot wat gevonden werd binnen gezondheids-communicatie (o.a. Hinyard & Kreuter, 2006; Dunlop, Wakefield & Kashima, 2009; Green, 2006; Murphy et al., 2013), niet effectiever. Zowel informatieve als narratieve teksten kunnen worden ingezet om mensen te overtuigen. Wel kan gesteld worden dat de attitude om vegetariër te worden na het lezen van een narratief positief veranderde. Echter, hierbij zijn de mechanismen dus niet onderscheidend. Dit geeft aan dat de attitude van de participanten na het lezen van elke vier narratieven (identificatie, transportatie, minder identificatie en transportatie, identificatie en transportatie) significant hoger was na het lezen van het narratief. Dat het narratief in het algemeen, ongeacht versie, bijdroeg aan attitudeverandering was alleen het geval voor de attitude ten opzichte van het worden van vegetariër, niet om één dag in de week minder vlees te eten.

Discussie

Koppeling literatuur

Uit voorgaande literatuur is gebleken dat narratieven effectief zijn bij het beïnvloeden van mensen in de gewenste richting bij gezondheidscommunicatie (o.a. Hinyard & Kreuter, 2006; Dunlop, Wakefield & Kashima, 2009; Green, 2006; Murphy et al., 2013). Deze positieve invloed van narratieven was ook reeds gebleken uit een onderzoek voor een onderwerp dat betrekking heeft op het milieu (Appel & Mara, 2013). Echter, het effect van de mechanismen identificatie en transportatie in narratieven op de attitude van vleesvermindering met milieuverbetering als doel, was nog niet onderzocht. Narratieven binnen de gezondheidscommunicatie bleken effectief bij attitudeverandering, voornamelijk wanneer mensen getransporteerd werden (Banerjee & Greene, 2012) of zich konden identificeren met de hoofdpersoon (Green, 2006). Wat binnen het domein gezondheidscommunicatie meerdere malen is gebleken, bleek echter niet te gelden voor het milieudomein.

Een mogelijke verklaring voor het feit dat narratieven binnen gezondheidscommunicatie effectiever zijn bij beïnvloeding en binnen het milieudomein niet, is dat het onderwerp van vleesconsumptie mogelijk meer weerstand oproept bij de ontvangers. Daarnaast hebben de gevolgen binnen de gezondheidscommunicatie vaak direct betrekking op de ontvanger zelf. Als een vrouw zichzelf bijvoorbeeld laat checken voor borstkanker, kan deze ziekte op tijd ontdekt worden en is de kans kleiner dat zij borstkanker krijgt. Het artikel van Murphy et al. (2013) gaat over de invloed van narratieven bij preventief onderzoek laten doen naar baarmoederhalskanker, waarbij narratieven ook effectiever bleken. Mogelijk worden milieuzaken niet gepercipieerd als zaken die direct van invloed zijn op de personen zelf. Daarnaast bestaat de kans dat gezondheidszaken een zwaardere lading hebben dan milieuzaken, ondanks het gegeven dat steeds meer consumenten het milieu percipiëren als een zaak die ook op hen betrekking heeft (Milieu Compact, 2014).

Een andere mogelijke verklaring voor het niet vinden van de verwachte resultaten met betrekking tot de beïnvloeding van attitude kan zijn dat het een te groot offer is het eten van vlees op te geven. Het is aannemelijk te verwachten dat het gedrag rondom vleesconsumptie een gewoonte is geworden. Gewoonten zijn moeilijk te veranderen, ook als het betrekking heeft op het milieu (Dahlstrand & Biel, 1997). Daarnaast kan er sprake zijn van de strategie van iets niet willen weten (Kestemont, 2017). Deze strategie, die uit de sociale psychologie komt, houdt volgens Kestemont (2017) in dat mensen bijvoorbeeld als reden om vlees te eten stellen dat maaltijden zonder vlees niet lekker zouden zijn. Dit lijkt zeer onwaarschijnlijk in een tijd waar

steeds meer vleesvervangers en andere alternatieven worden binnen handbereik liggen. Volgens Kestemont (2017) neutraliseert het denkmechanisme dat hier als voorbeeld wordt geschetst, de informatie die iets onderuit kan halen waar je aan gehecht bent. Tot slot is mogelijk de controverse rondom het onderwerp in relatie tot de weerstand of emoties een bijdragende factor. Er is de laatste jaren veel ophef met betrekking tot de rol van de vleesindustrie binnen het milieudomein; er verschijnen bijvoorbeeld veel artikelen (o.a. Kestemont, 2017; Dinther, 2017), documentaires (o.a. Cowspiracy: The Sustainability Secret en Meat the Truth), facebookpagina's (o.a. Cowspiracy en Viva las Vega's) en dergelijke, die (proberen te) overtuigen waarom het belangrijk is minder of geen vlees te eten.

Een interessant gegeven dat voortkwam uit de reacties die op de vragenlijst zijn gekomen, was dat sommige participanten niet enkel opstandig werden van het onderwerp, maar ook van de teksten zelf (onder andere: "Sorry, maar ik vind het wat vermoeiend, wat is er mis met een stukje vlees... Ik word echt geen vegetariër na die vragen. Tuurlijk zijn er grenzen, maar het kost me veel energie" of "Ik word in ieder geval geen vegetariër!!" of "Ik wil helemaal geen vegetariër worden"). Mogelijk blokkeerde dit het proces van transportatie en identificatie. Ook is het dus denkbaar dat de weerstand tegen het onderwerp die voorafgaand aan de tekst al bestaat, het proces van beïnvloeding in de weg staat. Dit is dan de vorm van scepticisme, een meer inhoudelijke vorm van weerstand (Knowles & Riner, 2007). Scepticisme is een lastige vorm van weerstand om te overwinnen (Knowles & Riner, 2007). Daarnaast is het niet uitgekomen verwachte effect van de manipulaties van perspectief en chronologie dat niet is uitgekomen aannemelijk van invloed geweest op de resultaten.

De cognitieve dissonantietheorie (Festinger, 1957) met betrekking tot de vleesconsumptie, zou mogelijk de resultaten kunnen verklaren. Volgens de cognitieve dissonantietheorie van Festinger (1957) ervaart een persoon een bepaalde vorm van dissonantie (onaangename spanning door tegenstrijdigheid van gevoelens of gedachten), wanneer deze persoon twee contrasterende cognities heeft. De persoon in kwestie neigt naar het reduceren van deze dissonantie, aangezien dit een onaangenaam gevoel voor die persoon is (Festinger, 1957). Cognitieve dissonantie wordt verhoogd door het belang van een onderwerp voor die persoon. Bij een onderwerp als de vermindering van de vleesconsumptie is het denkbaar dat het eten van vlees belangrijk is voor de participant. Veelal eten mensen al hun hele leven vlees, of zijn zij opgegroeid met het eten van vlees. Een gedraging die al zo lang vanzelfsprekend is, is wellicht lastiger te veranderen. De attitude van het worden van vegetariër was niet significant verhoogd na het lezen van de tekst. Een manier om cognitieve dissonantie te reduceren, is door een van de twee cognities die met elkaar in tegenstrijd zijn, weg te beredeneren (Festinger,

1957). Mogelijk zouden de participanten redenen bedenken waarom het milieu bijvoorbeeld niet belangrijk is, of waarom het eten van vlees het milieu niet zou schaden. Deze informatie is echter niet bevraagd bij de participanten, waardoor dit niet met zekerheid gesteld kan worden. Dit is tevens een implicatie voor vervolgonderzoek.

De mogelijke verklaringen voor de resultaten die hierboven gegeven zijn, hebben voornamelijk betrekking op de gevonden resultaten met betrekking tot de attitude van het worden van vegetariër. Een andere verklaring met betrekking tot de attitudes om één dag in de week minder vlees te eten, heeft te maken met het mogelijke plafondeffect. Aangezien de attitude om één dag in de week minder vlees te eten voorafgaand aan het lezen van de tekst al hoog lag, bestaat de kans dat de attitude na het lezen van de tekst niet veel meer stijgt. De reden dat de attitude ook al voorafgaand aan het lezen van de tekst hoog is, kan bijvoorbeeld worden verklaard doordat zij het gestelde (één dag in de week minder vlees eten om hiermee het milieu te verbeteren) van belang zouden kunnen vinden.

Limitaties en suggesties vervolgonderzoek

In dit onderzoek is gemeten of de manipulaties van perspectief en chronologie tot de verwachte mechanismen hebben geleid naar aanleiding van voorgaand onderzoek (de Graaf et al., 2007; De Graaf & Hustinx, 2011). De manipulaties van perspectief en chronologie bleken niet tot identificatie en transportatie te leiden, waardoor participanten zich mogelijk minder konden identificeren met het hoofdpersonage of minder getransporteerd werden in het verhaal. Doordat de aangenomen verwachtingen niet zijn uitgekomen, heeft dit mogelijk invloed gehad op de gehele resultaten en kan dit gezien worden als een limitatie binnen het onderzoek.

Aangezien deze manipulaties niet hebben geleid tot identificatie of transportatie, zouden in vervolgonderzoek andere mechanismen gebruikt kunnen worden om identificatie en transportatie op te wekken. Een voorbeeld voor het opwekken van identificatie is door te variëren in soort informatie die de participanten van tevoren krijgen over het hoofdpersonage. Uit een onderzoek van Tal-Or en Cohen, (2010) bleek dat de valentie van informatie over de hoofdpersoon, in dit geval de held, de mate van identificatie beïnvloedde. Dit onderzoek was echter uitgevoerd voor het effect van personages in films. Mogelijk is dit ook van toepassing op geschreven narratieven, maar dat zou onderzocht moeten worden. Een voorbeeld om verschil in mate van transportatie op te wekken zou zijn om naar de achtergrond van de lezers en hun persoonlijke ervaring te kijken, met betrekking tot (attitude van) vleesconsumptievermindering (Green, 2004). Volgens Green (2004), heeft persoonlijke ervaring invloed op mate van transportatie.

Een andere limitatie binnen het huidige onderzoek is dat er gebruik is gemaakt van een tekst die mogelijk te openlijk persuasief was. Een kenmerk van een narratief is dat het voor de ontvangers niet altijd duidelijk is dat zij beïnvloed worden (De Graaf et al., 2007). In de tekst komt wellicht te duidelijk naar voren dat de auteur de lezer wil overtuigen om minder of helemaal geen vlees meer te eten. Uit de pilot kwam naar voren dat veel mensen opstandig werden van de tekst (“Ik word zelfs een beetje opstandig van deze tekst”). Tijdens de pilot gaven enkele participanten aan dat de tekst juist weerstand opwekte, doordat zij het gevoel kregen dat hen iets werd opgelegd. Mogelijk was het voor enkele participanten duidelijk dat zij beïnvloed werden, wat de attitude negatief beïnvloed kan hebben. Beïnvloeding levert vaak veel weerstand op, omdat mensen het gevoel hebben dat zij in hun vrijheid worden beperkt (Brehm & Brehm, 2013). Ondanks de weerstand die de tekst bij de pilot al opleverde, is besloten deze tekst te gebruiken. De reden hiervoor is dat het verhaal goed aansloot bij het onderzoek en dat de defensieve reactie op de pilot niet direct representatief is.

Een implicatie voor vervolgonderzoek is als manipulatie een minder openlijk persuasieve tekst te gebruiken. De kracht van narratieven is dat het proces waarbij de lezer overtuigd wordt, vaak niet bekend is bij de lezer (De Graaf et al., 2007). Hierdoor hebben lezers vaak niet door dat zij beïnvloed worden. Mogelijk hebben teksten waarbij de auteur de lezer minder overduidelijk beïnvloedt, meer effect en worden zij dan eerder getransporteerd of kunnen zij zich dan beter identificeren met de hoofdpersoon. Hierdoor zullen lezers makkelijker worden beïnvloed.

Een aansluitende limitatie is het niet meten van weerstand. Achteraf gezien bleek een onderwerp als het verminderen van de vleesconsumptie of het worden van vegetariër zich goed te lenen om weerstand te meten. Zowel uit de pilot als uit de reacties van het onderzoek leek het onderwerp veel weerstand op te roepen, naast dat bleek dat de tekst wellicht te openlijk persuasief bleek (zie reacties onder koppeling literatuur). Weerstand is een reactie tegen verandering (Knowles & Linn, 2004). Het minder eten van vlees, of vegetariër worden is mogelijk een grote verandering, aangezien veel participanten aannemelijk al hun hele leven vlees eten. Een reden voor het niet meten van weerstand, is dat de gehele vragenlijst in Qualtrics erg lang was en veel vragen bevatte. Het toevoegen van een schaal die weerstand meet, had de vragenlijst erg lang gemaakt. Daarnaast is weerstand een lastig te meten construct (Müller, 2017). Enkele nadelen van het meten weerstand zijn dat er mogelijk weinig spreiding van vragen is, het meten ervan afhangt van hoe mensen de vraag interpreteren en het situatieafhankelijk is (Müller, 2017).

Ondanks het feit dat weerstand lastig te meten is, is het aan te raden dit in vervolgonderzoek wel te doen. Door de weerstand te meten, zouden mogelijk duidelijkere resultaten te meten zijn omdat attitude voor het verminderen van de vleesconsumptie in dit onderzoek al hoog lag. Er bestaat daarnaast een reeds gevalideerde schaal die in vervolgonderzoek gebruikt zou kunnen worden. Dit is de Psychological Reactance Scale van Hong & Faedda (1996).

De schaal van Green en Brock (2000) waarop de schaal die in het huidige onderzoek is gebruikt is gebaseerd, bleek een item te bevatten dat niet relevant was binnen het huidige onderzoek. Omdat de schaal wellicht te weinig items zou bevatten om transportatie te meten, zijn op basis van de vragenlijst van de transportatieschaal van De Graaf et al. (2012) extra vragen toegevoegd, op basis van geschatte relevantie voor het onderzoek. Toegevoegde vragen ('Ik was het niet eens met het verhaal', 'Het verhaal raakte me' en 'Het verhaal maakte emoties bij

me los') zouden mogelijk inzicht kunnen bieden in de combinatie van de mening van de participanten over het onderwerp en de mate van transportatie. Na het uitvoeren van een analyse om de betrouwbaarheid van de gebruikte transportatieschaal te meten, bleek de schaal niet betrouwbaar. Dit is een andere limitatie van het onderzoek.

Aangezien de oorspronkelijke schaal om transportatie te meten, niet betrouwbaar bleek, heeft dit mogelijk ook effect gehad op het niet vinden van significante resultaten. Voor het vervolgonderzoek is het aan te raden een volledige en reeds gevalideerde schaal te gebruiken om transportatie te meten.

Een bijkomende limitatie van het onderzoek heeft betrekking op het temporele effect van de teksten. De attitude van participanten werd direct voor en na het lezen van de tekst bevraagd. Voor het experiment dat is uitgevoerd, bestaat het gevaar dat het temporele effect van de overtuiging van de tekst sterker is dan wanneer hun attitude over enkele weken nog eens gemeten zou worden. Dit wil zeggen dat de resultaten die nu uit het onderzoek komen, mogelijk niet meer gelden wanneer er enkele weken na het lezen van de tekst nog een attitudemeting plaats zou vinden. De reden dat bij een dergelijk onderzoek het temporele effect mogelijk sterker is, komt doordat het stoppen met eten van vlees veel weerstand en reactie kan oproepen. Op basis van het onderzoek van Harker (1989) bestaat er reden te doen geloven dat op de lange termijn alleen de informatie blijft hangen in het hoofd van de participanten die zij willen onthouden en waar zij het mee eens zijn. In de tekst komen enkele argumenten naar voren voor het worden van vegetariër. Ook komt hierbij het dierenleed aan bod en de cijfers van de vleesconsumptie van consumenten. Mogelijk heeft dit een direct effect op de participanten (mogelijk weerstand of het schrikeffect), maar zouden participanten dit na een tijd meer kunnen relativiseren. Desondanks is in het korte tijdsbestek en de ruimte die er voor dit onderzoek gepland stond, geen mogelijkheid geweest een herhaalde meting uit te voeren. Bovendien is het lastig te realiseren om de 154 participanten die deel hebben genomen aan het onderzoek op exact dezelfde tijd na het onderzoek nog eens een vragenlijst in te laten vullen. Echter, een herhaalde meting na enkele weken zou mogelijk meer consistente resultaten kunnen opleveren.

Een implicatie voor vervolgonderzoek is het uitvoeren van een herhaalde meting, om zo het temporele effect van een narratief te vergelijken met het effect op attitude op lange termijn.

Volgens Murphy et al. (2013) zijn er drie mechanismen binnen narratieven die voor beïnvloeding kunnen zorgen, namelijk *identificatie*, *transportatie* en *emotie*. Een mogelijke suggestie voor vervolgonderzoek is niet alleen het effect van transportatie en identificatie als

mechanismen te meten, maar ook emotie (Murphy et al., 2013). Echter, voor een dergelijk omstreden onderwerp dat veel emoties oproept, speelt het mechanisme emotie wellicht een belangrijke rol bij het effect van het narratief. Immers, uit onderzoek van Murphy et al. (2013) is gebleken dat een hogere emotionele reactie leidde tot een hogere mate van transportatie of identificatie met het hoofdpersonage. Daarbij zou de combinatie van het meten van emotie en weerstand een mogelijk interessante implicatie voor vervolgonderzoek zijn. Emotie speelt immers een rol bij de invloed van narratieven en narratieven zijn van invloed op weerstand (o.a. Knowles & Linn, 2004).

Naast het effect van emotie, zou het effect van het mechanisme *self-referencing* onderzocht kunnen worden, waarbij de lezer zichzelf relateert aan de boodschap en zo de informatie verwerkt (Burnkrant & Unnava, 1995). Als een participant bijvoorbeeld al ervaring zou hebben met iemand die vegetariër is geworden en hier in (directe) omgeving al mee te maken heeft gehad, kan dit zijn of haar attitude beïnvloeden. Hiermee wordt bedoeld dat een mening over een bepaalde overtuiging waar een persoon zelf tegen is of niet achter staat, mogelijk beïnvloed kan worden wanneer diegene iemand kent die een tegengestelde mening heeft over dat onderwerp. Als een persoon een vegetariër in de familie heeft, kan dit zijn of haar beeld mogelijk positief beïnvloeden en kan deze persoon zich beter inleven in de mening of overtuiging.

De link van het onderzoek is online en random verspreid via sociale media. Doordat de link in eerste instantie is uitgezet een hoogopgeleide kring, waren veel participanten hoogopgeleid. 38,3% van de participanten had Hoger Beroepsonderwijs als hoogst genoten opleiding en 45,5% van de participanten Wetenschappelijk Onderwijs (universiteit).

Een interessante optie voor toekomstig onderzoek zou kunnen zijn om een meer gespreid publiek wat betreft opleidingsniveau te verzamelen. Er bestaat een mogelijkheid dat er verschil in denkwijze zit tussen hoogopgeleiden en laagopgeleiden. Daarnaast zouden zij mogelijk met een andere bril het narratief lezen door hun opleidingsachtergrond of verschil in denkniveau. Hierdoor zou de mate waarin zij getransporteerd zijn of zich konden identificeren met het hoofdpersonage kunnen afwijken. Echter, dit verschil was onmogelijk in kaart te brengen met kleine spreiding van opleidingsniveau.

Praktische implicaties

Dat het milieu achteruit gaat lijkt een aangenomen feit. Met die reden is het belangrijk dat het milieu hoog op de agenda van de consument komt te staan. Dat de rol van consumenten zelf groot is bij milieuverbetering wordt steeds meer erkend (Milieu Compact, 2014), maar heeft nog verbetering. Ook het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) stelt dat als Nederland de klimaatdoelstellingen van dit jaar wil halen, haar inwoners er niet aan ontkomen minder vlees te eten (Dinther, 2017). Het huidige onderzoek draagt bij aan het proces om mensen bewust te maken. Als mensen zich bewust zijn van de rol die zij hebben bij milieuverbetering en dat zij hieraan kunnen bijdragen door minder vlees te eten, dan is dat een gunstige vooruitgang in het licht van duurzaamheid. Uit onderzoek is gebleken dat wanneer mensen enkel één dag in de week minder rundvlees zouden eten, zij per persoon evenveel water zouden besparen als een maand douchen (Vriesinga, 2017). De productie van één ons rundvlees kost gemiddeld 1.500 liter water, wat gelijk staat aan het verbruik van water van die maand lang dagelijks douchen (Vriesinga, 2017). Vaak weten consumenten wel dat hun rol bij milieuverbetering groot is (Milieu centraal, z.d.), maar zijn zij in sommige gevallen niet op de hoogte van wat de impact van het eten van vlees is.

De methode van dit onderzoek kan bijdragen aan kennis over welke methoden ingezet kunnen worden om mensen te overtuigen. De belangrijkste implicatie van dit onderzoek is, gezien het milieu achteruitgaat en is gebleken dat mensen alleen nog maar meer vlees gaan eten (FAO, z.d.), dat zowel narratieven en informatieve teksten ingezet kunnen worden bij beïnvloeding aangaande de consumptie van vlees. Mocht in de toekomst meer aandacht worden besteed aan voorlichting over de impact van het eten van vlees op het milieu, dan kunnen de resultaten bijdragen aan het opstellen van een campagne om mensen bewuster te maken. Narratieven blijken vooral effectief wanneer mensen overtuigd zouden moeten worden vegetariër te worden.

Ethische implicaties van persuasieve communicatie

Dit onderzoek gaat over de invloed van narratieven bij het overtuigen van mensen om minder vlees te eten in het licht van milieuverbetering. Is het ethisch verantwoord om mensen met communicatieve methoden een bepaalde attitude aan te meten? Er is veel onderzoek gedaan naar de impact van het eten van vlees op het milieu. Desondanks zijn er ook veel tegengeluiden en bestaat er nog geen unaniem beeld over de invloed van het eten van vlees op het milieu.

Desalniettemin is dit onderzoek erop gericht om mensen te overtuigen minder vlees te eten in het licht van milieuverbetering. Ondanks de uiteenlopende meningen, wijst onderzoek uit dat de impact van vermindering van de vleesconsumptie enorm kan bijdragen aan de verbetering van het milieu. Het milieu is uiteindelijk van invloed op iedereen. Resultaten uit dit onderzoek zouden ingezet kunnen worden bij milieuverbetering. Doordat het duurzame en milieuvriendelijke doel van dit onderzoek in het belang is van allen, en geen persoonlijk of financieel doel dient, kan gesteld worden dat het onderzoek ethisch verantwoord is.

Daarnaast is de methode van onderzoek op de meest ethisch mogelijke wijze opgesteld. Participanten worden vragen gesteld over meningen. Bovendien is er ruimte voor vrije invulling en interpretatie. Met een dergelijk onderzoek, ontkom je niet aan beïnvloeding van participanten. Desondanks is getracht vrije keuze te handhaven, door vooraf aan te geven dat de participanten geen goede of foute antwoorden kunnen geven en dat het gaat om hun mening. Daarnaast hebben zij de mogelijkheid gekregen voor vragen de onderzoeker te mailen. Bovendien is het aan de participanten om te bepalen of zij meedoen met het experiment en of zij het experiment afmaken of niet. Participanten konden het experiment op elk moment beëindigen.

Referenties

- Appel, M., & Mara, M. (2013). The Persuasive Influence of a Fictional Character's Trustworthiness. *Journal of Communication*. doi:10.1111/jcom.12053
- Banerjee, S. C., & Greene, K. (2012). Role of transportation in the persuasion process: Cognitive and affective responses to antidrug narratives. *Journal of health communication, 17*(5), 564-581.
- Bregman, R. (2017). *Hierdoor werd ik in één klap vegetariër (en jij misschien ook)*. Geraadpleegd op 2 maart 2017, van <https://decorrespondent.nl/6200/hierdoor-werd-ik-in-een-klap-vegetarier-en-jij-misschien-ook/238359000-cf5e1ea5>
- Brehm, S. S., & Brehm, J. W. (2013). *Psychological reactance: A theory of freedom and control*. Academic Press.
- Burnkrant, R. E., & Unnava, H. R. (1995). Effects of self-referencing on persuasion. *Journal of Consumer Research, 22*, 17–26. doi: 10.1086/209432
- Burgoon, M., Miller, M. D., Cohen, M., & Montgomery, C. L. (1978). An empirical test of a model of resistance to persuasion. *Human Communication Research, 5*(1), 27-39. doi: 10.1111/j.1468-2958.1978.tb00620.x
- Cohen, J. (2001). Defining identification: A theoretical look at the identification of audiences with media characters. *Mass Communication and Society, 4*(3), 245–264. doi:10.1207=S15327825MCS0403_01
- Dahlstrand, U., & Biel, A. (1997). Pro-environmental habits: Propensity levels in behavioral change. *Journal of applied social psychology, 27*(7), 588-601.
- Dinther, M. V. (23 januari 2017). RIVM: eet minder vlees, niet alleen voor gezondheid maar ook voor het milieu. *De Volkskrant*. Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <http://www.volkskrant.nl/koken-en-eten/rivm-eet-minder-vlees-niet-alleen-voor-gezondheid-maar-ook-voor-het-milieu~a4452403/>
- Dunlop, S. M., Wakefield, M., & Kashima, Y. (2009). Pathways to Persuasion: Cognitive and Experiential Responses to Health-Promoting Mass Media Messages. *Communication Research, 37*(1), 133-164. doi:10.1177/0093650209351912
- Elferink, E., Nonhebel, S., & Moll, H. (2008). Feeding livestock food residue and the consequences for the environmental impact of meat. *Journal of Cleaner Production, 16*(12), 1227-1233. doi:10.1016/j.jclepro.2007.06.008
- FAO (z.d.). *Global trends and future challenges for the work of the organization*. Verkregen op 18 februari 2017, van <http://www.fao.org/docrep/meeting/025/md883E.pdf11>

- Fishbein, M. & Ajzen, I. (2010) *Predicting and changing behavior: The reasoned action approach*. New York: Psychology Press.
- De Graaf, A., Hoeken, H., Sanders, J., & Beentjes, W. J. (2012). Identification as a mechanism of narrative persuasion. *Communication Research*, 20(10), 1–22. doi: 10.1177/0093650211408594
- De Graaf, A. & Hustinx, L. (2011). The effect of story structure on emotion, transportation and persuasion. *Information Design Journal*, 19 (2), 142 – 154
- De Graaf, A., Sanders, J. M., Beentjes, H., & Hoeken, H. (2007). De rol van identificatie in narratieve overtuiging. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 29(3), 237-250.
- Green, M. C. (2004). Transportation Into Narrative Worlds: The Role of Prior Knowledge and Perceived Realism. *Discourse Processes*, 38(2), 247-266. doi:10.1207/s15326950dp3802_5
- Green, M. C. (2006). Narratives and Cancer Communication. *Journal of Communication*, 56(S1). doi:10.1111/j.1460-2466.2006.00288.x
- Green, M. C., & Brock, T. C. (2000). The role of transportation in the persuasiveness of public narratives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 701-721. doi:10.1037//0022-3514.79.5.701
- Harker, W. J. (1989). Information processing and the reading of literary texts. *New Literary History*, 20(2), 465-481.
- Hinyard, L. J., & Kreuter, M. W. (2007). Using Narrative Communication as a Tool for Health Behavior Change: A Conceptual, Theoretical, and Empirical Overview. *Health Education & Behavior*, 34(5), 777-792. doi:10.1177/1090198106291963
- Hoeken, H., & Fikkers, K. M. (2014). Issue-relevant thinking and identification as mechanisms of narrative persuasion. *Poetics*, 44, 84-99. doi:10.1016/j.poetic.2014.05.001
- Hong, S. M., & Faedda, S. (1996). Refinement of the Hong psychological reactance scale. *Educational and Psychological Measurement*, 56(1), 173-182.
- Igartua, J. J., & Vega Casanova, J. (2016). Identification with characters, elaboration, and counterarguing in entertainment-education interventions through audiovisual fiction. *Journal of Health Communication*, 21(3), 293-300. doi:10.1080/10810730.2015.1064494
- de Jong, M., & Schellens, P. J. (2002). Tekstevaluatie. Onderzoek naar de validiteit van probleemopsporende methoden. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 24, 146-166.
- Kestemont, E. (23 maart 2017). Waarom u wel vlees eet (maar tegen dierenleed bent). Geraadpleegd op 12 juli 2017, van <http://m.weekend.knack.be/lifestyle/radar/waarom->

- u-wel-vlees-eet-maar-tegen-dierenleed-bent/article-normal-613875.html
- Knowles, E. S., & Linn, J. A. (2004). Alpha and Omega Strategies for Change. *Resistance and persuasion*, 117.
- Knowles, E. S., & Riner, D. D. (2007). Omega approaches to persuasion: Overcoming resistance. *The science of social influence: Advances and future progress*, 83-114.
- Kreuter, M. W., Green, M. C., Cappella, J. N., Slater, M. D., Wise, M. E., Storey, D., Clark, E. M., O'Keefe, D. J., Erwin, D. O, Holmes, K., Hinyard, L. J., Houston, T. M. D. & Woolley, S. (2007). Narrative communication in cancer prevention and control: A framework to guide research and application. *Annals of Behavioral Medicine*, 33(3), 221–235. doi:10.1007/bf02879904
- Lancaster University (18 mei 2015). How people defend eating meat. *ScienceDaily*. Verkregen 12 augustus 2017, van www.sciencedaily.com/releases/2015/05/150518121442.htm
- Ligtvoet, W., Bregman, B., Dorland R. van, Brinke W. ten, Vos R, de, Petersen, A., Visser, H. (24 maart 2015). Klimaatverandering. Samenvatting van het vijfde IPCC-assessment en een vertaling naar Nederland. Gedownload op 14 juli 2017, van http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/PBL_KNMI_2015_Klimaatverandering_Samenvatting%20van%20het%20vijfde%20IPCC-assessment_1405.pdf
- McMichael, A. J., Powles, J. W., Butler, C. D., & Uauy, R. (2007). Food, livestock production, energy, climate change, and health. *The Lancet*, 370(9594), 1253-1263. doi:10.1016/s0140-6736(07)61256-2
- Milieu Centraal (z.d.). *Wat is het broeikas-effect?* Geraadpleegd op 9 maart 2017, van <https://www.milieucentraal.nl/klimaat-en-aarde/klimaatverandering/wat-is-het-broeikas-effect/>
- Milieu Compact (2 oktober 2014). *Europeanen vinden vrijwel unaniem milieubescherming belangrijk*. Verkregen op 3 maart 2017, van <http://www.milieucompact.nl/nieuws/artikel/398/>
- Morton, A. J., & Avanzo, L. (2011). Executive Decision-Making in the Domestic Sheep. *PLoS ONE*, 6(1). doi:10.1371/journal.pone.0015752
- Moyer-Gusé, E. (2008). Toward a Theory of Entertainment Persuasion: Explaining the Persuasive Effects of Entertainment-Education Messages. *Communication Theory*, 18(3), 407-425. doi:10.1111/j.1468-2885.2008.00328.x,
- Moyer-Gusé, E., Chung, A. H., & Jain, P. (2011). Identification With Characters and Discussion of Taboo Topics After Exposure to an Entertainment Narrative About

- Sexual Health. *Journal of Communication*, 61(3), 387-406.
doi:10.1111/j.1460-2466.2011.01551.x
- Moyer-Gusé, E & Nabi, R.L. (2011). Comparing the effects of entertainment and educational television programming on risky sexual behavior. *Health Communication*, 26(5), 416-26. doi:10.1080/10410236.2011.552481
- Müller, B.C.N. (7 februari 2017). College 2 processen en mechanismen. Weerstand tegen Beïnvloeding [College-slides]. Geraadpleegd van https://blackboard.ru.nl/bbcswebdav/pid-2643724-dt-content-rid-7868243_4/institution/SOW/SOW-CW/Courses/SOWCWM4022/college%20%20processen%20en%20mechanismen%20WtB%283%29.pdf
- Murphy, S. T., Frank, L. B., Chatterjee, J. S., & Baezconde-Garbanati, L. (2013). Narrative versus Nonnarrative: The Role of Identification, Transportation, and Emotion in Reducing Health Disparities. *Journal of Communication*, 63(1), 116-137.
doi:10.1111/jcom.12007
- OneWorld Redactie (9 oktober 2014). *Duurzaamheid steeds belangrijker voor consument*. Verkregen op 4 maart 2017, van <https://www.oneworld.nl/groen/duurzaamheid-steeds-belangrijker-voor-consument>
- Tal-Or, N., & Cohen, J. (2010). Understanding audience involvement: Conceptualizing and manipulating identification and transportation. *Poetics*, 38(4), 402-418.
doi:10.1016/j.poetic.2010.05.004
- de Vries, M., & Boer, I. D. (2010). Comparing environmental impacts for livestock products: A review of life cycle assessments. *Livestock Science*, 128(1-3), 1-11.
doi:10.1016/j.livsci.2009.11.007
- Vriesinga, Y. (2017, April 19). NRC checkt: 'Een dag zonder rundvlees bespaart evenveel water als een maand niet douchen'. *NRC.nl*. Geraadpleegd op 5 juli, 2017, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/04/19/een-dag-zonder-rundvlees-bespaart-zo-veel-water-als-een-maand-niet-douchen-8324319-a1555184>

Bijlagen

Bijlage 1

Hierdoor werd ik in één klap vegetariër (en jij misschien ook)

Hierdoor werd ik in één klap vegetariër (en jij misschien ook).

Het gebeurt niet vaak dat een artikel je leven verandert. Iets wat toevallig voorbijkomt op Facebook en vijf minuten later tot een radicale beslissing leidt. Sterker nog, ik geloof niet dat ik het eerder had meegemaakt.

Maar toen las ik het, die korte column, en ik was om. Vanaf die dag besloot ik nooit meer vlees te eten.

Inmiddels vind ik het moeilijk om te begrijpen waarom ik het niet eerder zag. En in dit artikel wil ik jou overtuigen van hetzelfde - geen slap gedoe meer over beter vlees of minder vlees. Vanaf nu gewoon niets meer.

Het grote gelijk van de twaalfjarige paardenmeisjes

Natuurlijk, zoals velen had ik er weleens over nagedacht. Mijn soort mensen weet heus wel dat de veeteelt slecht is voor het klimaat - we hebben allemaal *Cowspiracy* gezien. Trouwens, je schijnt er ook kanker van te krijgen. En bekijk even die film van Leonardo DiCaprio. Hij zegt dat kippen veel minder broeikasgassen uitstoten dan koeien. Minder vlees eten dus, en vooral minder koe. Tuurlijk, doen we! De flexitariër is helemaal hip. En toch vond ik de echte vega's altijd een beetje aanstellers. Hoezo helemaal geen vlees meer eten? De mens is toch een omnivoor? De meeste vega's in mijn omgeving waren vrouwen die rond hun twaalfde waren gestopt met vlees (ze hielden ook van paarden en waren lid van Kids4Animals). En reken maar dat die meisjes geen doorwrochte redenen hadden. Weet je waarom ze het deden? Omdat ze dieren zielig vonden. Zielig! Kijk, als je nou vega wordt na het lezen van een stevig stuk over klimaatverandering in de wetenschapsbijlage van *NRC Handelsblad* - respect daarvoor. Maar hou toch op met dat sentimentele gedoe. Moeten we dan ook ingrijpen als een leeuw een zebra

opvreet? Moeten we ook medelijden hebben met muizen, mieren en bacteriën? Waar trekken we de grens? Nee, tot voor kort vond ik het een tikje onnozel om medelijden te hebben met dieren. Een prettige bijkomstigheid was dat ik mijn eigen leven niet hoefde te veranderen. Want ja, die andere argumenten kwamen in de praktijk nauwelijks binnen. Ach, het klimaat - weet je wat, ik eet wat vaker kip. Ach, m'n gezondheid - weet je wat, ik eet nog een mandarijn. Maar toen kwam dat stuk voorbij in m'n tijdlijn. Voor het eerst besepte ik: die twaalfjarige meisjes hebben altijd gelijk gehad. En meteen begon het aan me te knagen: hoe kon ik al die tijd zo blind zijn geweest.

De redenering die alles veranderde

De redenering van Yuval Noah Harari - de Israëlische historicus die mij in één klap overtuigde - is zo simpel dat ze me nog steeds verbaast. Uiteindelijk gaat het om maar drie stappen, die stuk voor stuk zijn onderbouwd met bergen aan wetenschappelijk onderzoek. Het is makkelijker om de evolutietheorie of klimaatverandering te ontkennen dan om hier een speld tussen te krijgen.

Daar gaan we:

Stap 1: De cijfers.

Als we het tegenwoordig over dieren hebben, dan hebben we het eigenlijk over maar vier soorten. Koeien, varkens, schapen en kippen. Als je deze vier soorten op een weegschaal zou zetten, dan zouden ze samen ongeveer 700 miljoen ton wegen. *Alle* wilde dieren van minstens een paar kilo bij elkaar - giraffen, pinguïns, walvissen, olifanten, leeuwen, noem maar op - wegen bij elkaar slechts 100 miljoen ton.

Er zijn wereldwijd ongeveer 20 *miljard* kippen, 1,5 miljard koeien, 1,2 miljard schapen en 1 miljard varkens. Bedenk je vervolgens hoe snel deze dieren worden opgekweekt en opgegeten. Op dit moment zijn er 20 miljard kippen. Over een paar maanden zijn er weer 20 miljard nieuwe kippen. En dan weer. En weer.

Uiteindelijk worden ongeveer 65 miljard dieren per jaar geslacht. Ter vergelijking: het aantal mensen dat ooit heeft geleefd (in de afgelopen 50.000 jaar) is ongeveer 110 miljard. We doen er nu minder dan twee jaar over om evenveel dieren te slachten.

Stap 2: Het leven van deze dieren is gruwelijk.

Het is niet zo moeilijk om aan te tonen dat, wereldwijd, bijna al die koeien, varkens, schapen en kippen afschuwelijk worden behandeld. Iedere dag weer. Ze worden opgesloten in kleine hokken, gescheiden van hun moeder, gecastreerd en volgepompt met voedsel, antibiotica en hormonen.

Als vleeseter is het belangrijk om te beseffen dat dit geldt voor *vrijwel al het vlees dat je eet*. Natuurlijk, er is ook zoiets als ‘diervriendelijk’ vlees. Sommige dieren worden enigszins normaal behandeld. Maar vergis je niet: dit is een marginaal fenomeen. In Nederland komt bijvoorbeeld slechts 3 procent van de koeien, 2 procent van de kippen, 1,5 procent van de schapen en 0,6 procent van de varkens uit de biologische veeteelt.

Stap 3: Koeien, varkens, schapen en kippen zijn intelligent en hebben een rijk gevoelsleven.

Dit is de stap die de meeste mensen niet zetten, maar waar het wetenschappelijk bewijs zich voor opstapelt. Kippen kunnen tellen en zich inleven in de pijn van anderen. Schapen onderhouden hele sociale netwerken en hebben een uitstekend geheugen. Koeien maken snel vrienden en leren graag nieuwe dingen, maar kunnen ook depressief worden en rouwen bij het verlies van een naaste.

Varkens spannen de kroon: het zijn speelse, emotionele en empathische wezens. Ze hebben behoefte aan een moeder, maken graag vrienden en zijn razend nieuwsgierig. Een varken leert in een paar uur tijd zichzelf in de spiegel te herkennen, iets waar een kind maanden over doet. En o ja, varkens zijn erg goed in computerspelletjes, beter nog dan chimpansees.

Uiteindelijk zijn varkens zelfs intelligenter dan peuters, mensen met een verstandelijke beperking en ouderen met dementie - wezens die we stuk voor stuk met zorg behandelen (en terecht!).

‘Bijna elke week is er wel een nieuwe ontdekking over geavanceerde cognitie bij dieren,’ schrijft de beroemde bioloog Frans de Waal. Voor wetenschappers is het zo klaar als een klontje dat er geen fundamenteel verschil bestaat tussen ons en hen. De Waal: ‘We spreken openlijk over cultuur bij dieren en over hun empathie en vriendschappen. Niets is meer verboden, zelfs niet de ratio die ooit werd beschouwd als het handelsmerk van de mensheid.’

Dat die miljarden varkens, koeien, schapen en kippen een rijk gevoelsleven hebben, is dus allang niet meer controversieel. Wie enige waarde hecht aan de wetenschap (wie bijvoorbeeld

ook gelooft in de evolutietheorie en de realiteit van klimaatverandering) kan er in ieder geval niet omheen.

Maar nu komt het: de industriële veeteelt behandelt dieren niet als wezens met gevoel, maar als hompen vlees. Ja, ze krijgen genoeg voedsel (of eerder: ze krijgen veel te veel te eten - als we ze niet slachten voor hun pubertijd gaan ze aan tumoren ten onder). Maar al hun andere natuurlijke behoeftes - aan ruimte, geborgenheid, vriendschap en spel - worden zwaar onderdrukt.

Zo wordt een zeug kunstmatig zwanger gemaakt om 110 dagen later ongeveer vijftien biggen te baren (in de natuur zijn het er vijf à zes), die na drie weken worden weggehaald om te worden vetgemest, waarna de zeug meteen weer zwanger wordt gemaakt. Dit proces kan zich drie jaar herhalen - in een donker hok van een paar vierkante meter - waarna de uitgewoonde zeug - die normaal twintig kan worden - wordt geslacht en verwerkt. Is een afschuwelijker leven denkbaar?

Tel stap 1, 2 en 3 bij elkaar op en ineens is de stelling van die vermaarde historicus Yuval Noah Harari zo gek niet meer: de moderne veeteelt is de grootste misdaad in de menselijke geschiedenis.

Wat kun je hier nu tegen inbrengen?

De drogredenen waarmee ik mezelf eerder nog geruststelde, waren ineens totaal lachwekkend.

‘Ja maar, hoe kom ik anders aan mijn eiwitten?’

‘Ja maar, ik kan echt niet zonder bitterballen.’

‘Ja maar, ik wil anderen niet tot last zijn met mijn dieet.’

Het doet me nu denken aan de slavenhouder die tegen slavernij was, maar bang was iemand voor het hoofd te stoten (en geen zin had om zelf katoen te plukken).

Worden we boos omdat de vergelijking nergens op slaat, of omdat de waarheid te pijnlijk is?

Ook het hele ‘flexitariër’-verhaal viel door de mand - alsof iets minder vlees eten genoeg zou zijn. Je pleit toch ook niet voor deeltijdracisme? We hebben toch ook geen ‘slaafloze maandag’? Minder koe en meer kip is trouwens helemaal een slecht idee. Van één koe kan een gezin een jaar eten, maar kippen moet je in gigantische hoeveelheden slachten.

Tot slot had ik nog dat laatste argument: ‘Ja maar, uiteindelijk is de ethiek alleen bedoeld voor mensen. Die beesten zijn lang niet zo slim als wij, dus mogen we ze uitbuiten.’ Nu realiseer ik me pas hoe onzinnig deze redenering is. Baby’s, peuters, ouderen met dementie en mensen met een verstandelijke beperking zijn ook niet zo slim als ik. En dus? Stel je eens voor dat we honderden miljoenen baby’s zouden opkweken en afslachten.

Ik weet ook wel: die vergelijking is gruwelijk en zal je misschien zelfs verontwaardigen. Maar worden we boos omdat de vergelijking nergens op slaat, of omdat de waarheid te pijnlijk is?

Bijlage 2

2a

Informatief (feiten gebaseerd op tekst van Rutger Bregman)

Feiten over de vleesindustrie

- Veeteelt is schadelijk voor het klimaat.
- Er zijn wereldwijd ongeveer 20 miljard kippen en over een paar maanden zijn er weer 20 miljard nieuwe kippen.
- Er worden ongeveer 65 miljard dieren per jaar geslacht. Ter vergelijking: het aantal mensen dat heeft geleefd in de afgelopen 50.000 jaar is ongeveer 110 miljard.
- Wereldwijd worden bijna alle koeien, varkens, schapen en kippen opgesloten in kleine hokken, gescheiden van hun moeder, gecastreerd en volgepompt met voedsel, antibiotica en hormonen.
- Vrijwel al het vlees dat je eet zit vol met antibiotica en hormonen.
- In Nederland komt slechts 3 procent van de diersoorten uit de biologische veeteelt.
- Kippen kunnen tellen en zich inleven in de pijn van anderen.
- Schapen onderhouden hele sociale netwerken en hebben een uitstekend geheugen.
- Koeien maken snel vrienden en leren graag nieuwe dingen, maar kunnen ook depressief worden en rouwen bij het verlies van een naaste.
- Varkens hebben behoefte aan een moeder, maken graag vrienden en zijn razend nieuwsgierig.
- Een varken leert in een paar uur tijd zichzelf in de spiegel te herkennen, iets waar een kind maanden over doet.
- Varkens zijn intelligenter dan peuters, mensen met een verstandelijke beperking en ouderen met dementie.
- Van één koe kan een gezin een jaar eten, maar kippen moet je in gigantische hoeveelheden slachten om mensen te voeden.

2b

Identificatie

Hierdoor werd ik in één klap vegetariër

Ik ben vegetariër geworden, iets dat ik al veel eerder had moeten besluiten. De moderne veeteelt is de grootste misdaad in de menselijke geschiedenis. Ik ben heel lang blind geweest voor iets dat veel twaalfjarige meisjes intuïtief begrijpen. Maar hoe kan dat nou? Het antwoord is simpel: ik wilde het niet weten. Of beter gezegd: ik wist genoeg om te weten dat ik niet meer wilde weten.

Ik ben altijd al een echte vleeseter geweest. Ik genoot ontzettend van een stukje vlees bij het avondeten of een plakje worst op mijn boterham. Natuurlijk had ik weleens over vegetariër worden nagedacht. Ik weet heus wel dat de veeteelt slecht is voor het klimaat - we hebben allemaal Cowspiracy [1] gezien. Of die film van Leonardo DiCaprio waarin hij zegt dat kippen veel minder broeikasgassen uitstoten dan koeien. Minder vlees eten dus, en vooral minder koe. De flexitariër is helemaal hip. Tuurlijk, doen we! En toch vond ik vegetariërs altijd een beetje aanstellers. Waarom helemaal geen vlees meer? De mens is toch een omnivoor? De meeste vega's in mijn omgeving waren vrouwen die rond hun twaalfde waren gestopt met vlees eten. En reken maar dat die meisjes geen doordachte redenen hadden. Ze deden het omdat ze de dieren zelig vonden.

Zielig! Hou toch op met dat sentimentele gedoe. Moeten we dan ook ingrijpen als een leeuw een zebra opeet of medelijden hebben met muizen of bacteriën? Waar trekken we de grens? Nee, tot voor kort vond ik het een tikje onnozel om medelijden te hebben met dieren. Een prettige bijkomstigheid was dat ik mijn eigen leven niet hoefde te veranderen. Want ja, die andere argumenten kwamen nauwelijks binnen. Ach, het klimaat - weet je wat, ik eet wat vaker kip. Ach, m'n gezondheid - weet je wat, ik eet nog een mandarijn.

De redenering die alles veranderde

De redenering van de Israëlische historicus Yuval Noah Harari die mij in één klap overtuigde, is verbazingwekkend simpel. Uiteindelijk gaat het om drie stappen, die zijn onderbouwd met bergen aan wetenschappelijk onderzoek. Het is makkelijker om de evolutietheorie of klimaatverandering te ontkennen dan om hier een speld tussen te krijgen. Daar gaan we:

Stap 1: De cijfers.

Als we het tegenwoordig over dieren hebben, dan hebben we het eigenlijk alleen over koeien, varkens, schapen en kippen. Er zijn wereldwijd ongeveer 20 miljard kippen, 1,5 miljard koeien, 1,2 miljard schapen en 1 miljard varkens. Echter, er zijn over een paar maanden weer 20 miljard nieuwe kippen. En dan weer. Uiteindelijk worden ongeveer 65 miljard dieren per jaar geslacht. Ter vergelijking: het aantal mensen dat ooit heeft geleefd (in de afgelopen 50.000 jaar) is ongeveer 110 miljard. We doen er nu minder dan twee jaar over om evenveel dieren te slachten.

Stap 2: Het leven van deze dieren is gruwelijk.

Het is niet zo moeilijk om aan te tonen dat, wereldwijd, bijna al die koeien, varkens, schapen en kippen afschuwelijk worden behandeld. Iedere dag weer. Ze worden opgesloten in kleine hokken, gescheiden van hun moeder, gecastreerd en volgepompt met voedsel, antibiotica en hormonen. Als vleeseter is het belangrijk om te beseffen dat

dit geldt voor vrijwel al het vlees dat je eet. Natuurlijk, er is ook zoiets als 'diervriendelijk' vlees. Echter, in Nederland komt slechts 3 procent van de vier diersoorten uit de biologische veeteelt.

Stap 3: Koeien, varkens, schapen en kippen zijn intelligent en hebben een rijk gevoelsleven.

Dit is de stap die de meeste mensen niet zetten, maar waar het wetenschappelijk bewijs zich voor opstapelt. Kippen kunnen tellen en zich inleven in de pijn van anderen. Schapen onderhouden hele sociale netwerken en hebben een uitstekend geheugen. Koeien maken snel vrienden en leren graag nieuwe dingen, maar kunnen ook depressief worden en rouwen bij het verlies van een naaste. Varkens spannen de kroon: het zijn speelse, emotionele en empathische wezens. Ze hebben behoefte aan een moeder, maken graag vrienden en zijn razend nieuwsgierig. Een varken leert in een paar uur tijd zichzelf in de spiegel te herkennen, iets waar een kind maanden over doet. Uiteindelijk zijn varkens zelfs intelligenter dan peuters, mensen met een verstandelijke beperking en ouderen met dementie - wezens die we stuk voor stuk met zorg behandelen (en terecht!).

Ook de drogredenen waarmee ik mezelf eerder nog geruststelde, waren ineens totaal lachwekkend. 'Ja maar, hoe kom ik anders aan mijn eiwitten?' of 'Ja maar, ik wil anderen niet tot last zijn met mijn dieet.' Onzin! Minder koe en meer kip is trouwens helemaal een slecht idee. Van één koe kan een gezin een jaar eten, maar kippen moet je in gigantische hoeveelheden slachten. Ook het hele 'flexitariër'-verhaal viel door de mand - alsof iets minder vlees eten genoeg zou zijn. Je pleit toch ook niet voor deeltijdracisme? We hebben toch ook geen 'slaafloze maandag'? De drie stappen van de Israëliische historicus waren voor mij genoeg reden om vegetariër te worden, iets dat ik al veel eerder had moeten besluiten [1] Mocht je Cowspiracy toch niet kennen of niet gezien hebben: Cowspiracy is een documentaire die de impact van de veehouderij op het milieu aan het licht brengt en laat zien hoe (Amerikaanse en internationale) milieuorganisaties met die informatie omgaan.

Hierdoor werd Rutger in één klap vegetariër

Rutger is altijd al een echte vleeseter geweest. Hij genoot ontzettend van een stukje vlees bij het avondeten of een plakje worst op zijn boterham. Natuurlijk had hij er weleens over nagedacht vegetariër te worden. Ook hij weet heus wel dat de veeteelt slecht is voor het klimaat - iedereen heeft immers Cowspiracy [1] gezien. Of die film van Leonardo DiCaprio waarin naar voren komt dat kippen veel minder broeikasgassen uitstoten dan koeien. Minder vlees eten dus, en vooral minder koe. De flexitariër is helemaal hip. Tuurlijk, dat zouden ze wel even doen! En toch vond Rutger vegetariërs altijd een beetje aanstellers. Waarom helemaal geen vlees meer? De mens is toch een omnivoor? De meeste vega's in zijn omgeving waren vrouwen die rond hun twaalfde waren gestopt met vlees. En reken maar dat die meisjes geen doordachte redenen hadden. Ze deden het omdat ze de dieren zielig vonden.

Zielig! Hou toch op met dat sentimentele gedoe. Moet er dan ook ingegrepen worden als een leeuw een zebra opeet? Moet er dan ook medelijden zijn voor muizen of bacteriën? Waar ligt de grens? Nee, tot voor kort vond hij het een tikje onnozel om medelijden te hebben met dieren. Een prettige bijkomstigheid was dat hij zijn eigen leven niet hoefde te veranderen. Want ja, die andere argumenten kwamen nauwelijks binnen bij hem. Ach, het klimaat - weet je wat, hij zou wat vaker kip eten. Ach, z'n gezondheid - weet je wat, hij zou nog wel een extra mandarijn nemen.

De redenering die alles veranderde

De redenering van de Israëliische historicus Yuval Noah Harari die Rutger in één klap overtuigde, is verbazingwekkend simpel. Uiteindelijk gaat het om drie stappen, die zijn onderbouwd met bergen aan wetenschappelijk onderzoek. Het is makkelijker om de evolutietheorie of klimaatverandering te ontkennen dan om hier een speld tussen te krijgen. Komt 'ie:

Stap 1: De cijfers.

Als het tegenwoordig over dieren gaat, dan gaat het eigenlijk alleen over koeien, varkens, schapen en kippen. Er zijn wereldwijd ongeveer 20 miljard kippen, 1,5 miljard koeien, 1,2 miljard schapen en 1 miljard varkens. Echter, er zijn over een paar maanden weer 20 miljard nieuwe kippen. En dan weer. Uiteindelijk worden ongeveer 65 miljard dieren per jaar geslacht. Ter vergelijking: het aantal mensen dat ooit heeft geleefd (in de afgelopen 50.000 jaar) is ongeveer 110 miljard. De mens doet er nu minder dan twee jaar over om evenveel dieren te slachten.

Stap 2: Het leven van deze dieren is gruwelijk.

Het is niet zo moeilijk om aan te tonen dat, wereldwijd, bijna al die koeien, varkens, schapen en kippen afschuwelijk worden behandeld. Iedere dag weer. Ze worden opgesloten in kleine hokken, gescheiden van hun moeder, gecastreerd en volgepompt met voedsel, antibiotica en hormonen. Als vleeseter is het belangrijk om te beseffen dat dit geldt voor vrijwel al het vlees dat je eet. Natuurlijk, er is ook zoiets als 'diervriendelijk' vlees. Echter, in Nederland komt slechts 3 procent van de vier diersoorten uit de biologische veeteelt.

Stap 3: Koeien, varkens, schapen en kippen zijn intelligent en hebben een rijk gevoelsleven.

Dit is de stap die de meeste mensen niet zetten, maar waar het wetenschappelijk bewijs zich voor opstapelt. Kippen kunnen tellen en zich inleven in de pijn van anderen. Schapen onderhouden hele sociale netwerken en hebben een uitstekend geheugen. Koeien maken snel vrienden en leren graag nieuwe dingen, maar kunnen ook depressief worden en rouwen bij het verlies van een naaste. Varkens spannen de kroon: het zijn speelse, emotionele en empathische wezens. Ze hebben behoefte aan een moeder, maken graag vrienden en zijn razend nieuwsgierig. Een varken leert in een paar uur tijd zichzelf in de spiegel te herkennen, iets waar een kind maanden over doet. Uiteindelijk zijn varkens zelfs intelligenter dan peuters, mensen met een verstandelijke beperking en ouderen met dementie - wezens die we stuk voor stuk met zorg behandelen (en terecht!).

Tel stap 1, 2 en 3 bij elkaar op en ineens is de stelling van die vermaarde historicus zo gek niet meer: de moderne veeteelt is de grootste misdaad in de menselijke geschiedenis. Waarom was Rutger zo lang blind voor iets dat veel twaalfjarige meisjes intuïtief begrijpen? Het antwoord is simpel: hij wilde het niet weten. Of beter gezegd: hij wist genoeg om te weten dat hij niet meer wilde weten. Het lukte hem niet om koeien, varkens, schapen en kippen als wezens met gevoelens te zien. Ook de drogredenen waarmee hij zichzelf eerder nog geruststelde, waren ineens totaal lachwekkend. 'Ja maar, hoe kom ik anders aan mijn eiwitten?' of 'Ja maar, ik wil anderen niet tot last zijn met mijn dieet.' Minder koe en meer kip is trouwens helemaal een slecht idee. Van één koe kan een gezin een jaar eten, maar kippen moet je in gigantische hoeveelheden slachten. Ook het hele 'flexitariër'-verhaal viel door de mand - alsof iets minder vlees eten genoeg zou zijn. Er wordt toch ook niet voor deeltijdracisme gepleit? Er is toch ook geen 'slaafloze maandag'? De drie stappen waren voor Rutger genoeg redenen om vegetariër te worden, iets dat hij al veel eerder had moeten besluiten.

[1] Mocht je Cowspiracy toch niet kennen of niet gezien hebben: Cowspiracy is een documentaire die de impact van de veehouderij op het milieu onderzoekt en hoe (Amerikaanse en internationale) milieuorganisaties met die informatie omgaan.

2d

Identificatie en Transportatie

Hierdoor werd ik in één klap vegetariër

Ik ben altijd al een echte vleeseter geweest. Ik genoot ontzettend van een stukje vlees bij het avondeten of een plakje worst op mijn boterham. Natuurlijk had ik weleens over vegetariër worden nagedacht. Ik weet heus wel dat de veeteelt slecht is voor het klimaat - we hebben allemaal Cowspiracy [1] gezien. Of die film van Leonardo DiCaprio waarin hij zegt dat kippen veel minder broeikasgassen uitstoten dan koeien. Minder vlees eten dus, en vooral minder koe. De flexitariër is helemaal hip. Tuurlijk, doen we! En toch vond ik vegetariërs altijd een beetje aanstellers. Waarom helemaal geen vlees meer? De mens is toch een omnivoor? De meeste vega's in mijn omgeving waren vrouwen die rond hun twaalfde waren gestopt met het eten van vlees. En reken maar dat die meisjes geen doordachte redenen hadden. Ze deden het omdat ze dieren zielig vonden.

Zielig! Hou toch op met dat sentimentele gedoe. Moeten we dan ook ingrijpen als een leeuw een zebra opeet of medelijden hebben met muizen of bacteriën? Waar trekken we de grens? Nee, tot voor kort vond ik het een tikje onnozel om medelijden te hebben met de dieren. Een prettige bijkomstigheid was dat ik mijn eigen leven niet hoefde te veranderen. Want ja, die andere argumenten kwamen nauwelijks binnen. Ach, het klimaat - weet je wat, ik eet wat vaker kip. Ach, m'n gezondheid - weet je wat, ik eet nog een mandarijn.

De redenering die alles veranderde

De redenering van de Israëliische historicus Yuval Noah Harari die mij in één klap overtuigde, is verbazingwekkend simpel. Uiteindelijk gaat het om drie stappen, die zijn onderbouwd met bergen aan wetenschappelijk onderzoek. Het is makkelijker om de evolutietheorie of klimaatverandering te ontkennen dan om hier een speld tussen te krijgen. Daar gaan we:

Stap 1: De cijfers.

Als we het tegenwoordig over dieren hebben, dan hebben we het eigenlijk alleen over koeien, varkens, schapen en kippen. Er zijn wereldwijd ongeveer 20 miljard kippen, 1,5 miljard koeien, 1,2 miljard schapen en 1 miljard varkens. Echter, er zijn over een paar maanden weer 20 miljard nieuwe kippen. En dan weer. Uiteindelijk worden ongeveer 65 miljard dieren per jaar geslacht. Ter vergelijking: het aantal mensen dat ooit heeft geleefd (in de afgelopen 50.000 jaar) is ongeveer 110 miljard. We doen er nu minder dan twee jaar over om evenveel dieren te slachten.

Stap 2: Het leven van deze dieren is gruwelijk.

Het is niet zo moeilijk om aan te tonen dat, wereldwijd, bijna al die koeien, varkens, schapen en kippen afschuwelijk worden behandeld. Iedere dag weer. Ze worden opgesloten in kleine hokken, gescheiden van hun moeder, gecastreerd en volgepompt met voedsel, antibiotica en hormonen. Als vleeseter is het belangrijk om te beseffen dat dit geldt voor vrijwel al het vlees dat je eet. Natuurlijk, er is ook zoiets als 'diervriendelijk' vlees. Echter, in Nederland komt slechts 3 procent van de vier diersoorten uit de biologische veeteelt.

Stap 3: Koeien, varkens, schapen en kippen zijn intelligent en hebben een rijk gevoelsleven.

Dit is de stap die de meeste mensen niet zetten, maar waar het wetenschappelijk bewijs zich voor opstapelt. Kippen kunnen tellen en zich inleven in de pijn van anderen. Schapen onderhouden hele sociale netwerken en hebben een uitstekend geheugen. Koeien maken snel vrienden en leren graag nieuwe dingen, maar kunnen ook depressief worden en rouwen bij het verlies van een naaste. Varkens spannen de kroon: het zijn speelse, emotionele en empathische wezens. Ze hebben behoefte aan een moeder, maken graag vrienden en zijn razend nieuwsgierig. Een varken leert in een paar uur tijd zichzelf in de spiegel te herkennen, iets waar een kind maanden over doet. Uiteindelijk zijn varkens zelfs intelligenter dan peuters, mensen met een verstandelijke beperking en ouderen met dementie - wezens die we stuk voor stuk met zorg behandelen (en terecht!).

Tel stap 1, 2 en 3 bij elkaar op en ineens is de stelling van die vermaarde historicus zo gek niet meer: de moderne veeteelt is de grootste misdaad in de menselijke geschiedenis. Waarom was ik zo lang blind voor iets wat veel twaalfjarige meisjes intuïtief begrijpen? Het antwoord is simpel: ik wilde het niet weten. Of beter gezegd: ik wist genoeg om te weten dat ik niet meer wilde weten. Het lukte mij niet om koeien, varkens, schapen en kippen als wezens met gevoelens te zien. Ook de drogredenen waarmee ik mezelf eerder nog geruststelde, waren ineens totaal lachwekkend. 'Ja maar, hoe kom ik anders aan mijn eiwitten?' of 'Ja maar, ik wil anderen niet tot last zijn met mijn dieet.' Minder koe en meer kip is al helemaal een slecht idee. Van één koe kan een gezin een jaar eten, maar kippen moet je in gigantische hoeveelheden slachten. Ook het hele 'flexitariër'-verhaal viel door de mand - alsof iets minder vlees eten genoeg zou zijn. Je pleit toch ook niet voor deeltijdracisme? We hebben toch ook geen 'slaafloze maandag'? De drie stappen waren voor mij genoeg redenen om vegetariër te worden, iets dat ik al veel eerder had moeten besluiten.

[1] Mocht je Cowspiracy toch niet kennen of niet gezien hebben: Cowspiracy is een documentaire die de impact van de veehouderij op het milieu onderzoekt en hoe (Amerikaanse en internationale) milieuorganisaties met die informatie omgaan.

Hierdoor werd Rutger in één klap vegetariër

Rutger is vegetariër geworden, iets dat hij al veel eerder had moeten besluiten. Hij kwam tot de conclusie dat de moderne veeteelt de grootste misdaad is in de menselijke geschiedenis. Hij was heel lang blind voor iets dat veel twaalfjarige meisjes intuïtief begrijpen. Maar hoe is dat nou mogelijk? Het antwoord is simpel: hij wilde het niet weten. Of beter gezegd: hij wist genoeg om te weten dat hij niet meer wilde weten.

Rutger is altijd al een echte vleeseter geweest. Hij genoot ontzettend van een stukje vlees bij het avondeten of een plakje worst op zijn boterham. Natuurlijk had hij er weleens over gedacht vegetariër te worden. Hij weet heus wel dat de veeteelt slecht is voor het klimaat – iedereen heeft dan ook Cowspiracy [1] gezien. Of die film van Leonardo DiCaprio waarin wordt gezegd dat kippen veel minder broeikasgassen uitstoten dan koeien. Minder vlees eten dus, en vooral minder koe. De flexitariër is helemaal hip. Tuurlijk, doen ze wel even! En toch vond Rutger vegetariërs altijd een beetje aanstellers. Waarom helemaal geen vlees meer? De mens is toch een omnivoor? De meeste vega's in zijn omgeving waren vrouwen die rond hun twaalfde waren gestopt met vlees. En reken maar dat die meisjes geen doorwrochte redenen hadden. Ze deden het omdat ze dieren zielig vonden.

Zielig! Hou toch op met dat sentimentele gedoe. Moet er dan ook ingegrepen worden als een leeuw een zebra opvreet of medelijden hebben met muizen of bacteriën? Waar ligt de grens? Nee, tot voor kort vond hij het een tikje onnozel om medelijden te hebben met dieren. Een prettige bijkomstigheid was dat hij zijn eigen leven niet hoefde te veranderen. Want ja, die andere argumenten kwamen nauwelijks binnen bij hem. Ach, het klimaat - weet je wat, hij zou wat vaker kip eten. Ach, z'n gezondheid - weet je wat, hij zou nog wel een extra mandarijn nemen.

De redenering die alles veranderde

De redenering van de Israëlische historicus Yuval Noah Harari die Rutger in één klap overtuigde, is verbazingwekkend simpel. Uiteindelijk gaat het om drie stappen, die zijn onderbouwd met bergen aan wetenschappelijk onderzoek. Het is makkelijker om de evolutietheorie of klimaatverandering te ontkennen dan om hier een speld tussen te krijgen. Komt 'ie:

Stap 1: De cijfers.

Als het tegenwoordig over dieren gaat, dan gaat het eigenlijk alleen over koeien, varkens, schapen en kippen. Er zijn wereldwijd ongeveer 20 miljard kippen, 1,5 miljard koeien, 1,2 miljard schapen en 1 miljard varkens. Echter, er zijn over een paar maanden weer 20 miljard nieuwe kippen. En dan weer. Uiteindelijk worden ongeveer 65 miljard dieren per jaar geslacht. Ter vergelijking: het aantal mensen dat ooit heeft geleefd (in de afgelopen 50.000 jaar) is ongeveer 110 miljard. De mens doet er nu minder dan twee jaar over om evenveel dieren te slachten.

Stap 2: Het leven van deze dieren is gruwelijk.

Het is niet zo moeilijk om aan te tonen dat, wereldwijd, bijna al die koeien, varkens, schapen en kippen afschuwelijk worden behandeld. Iedere dag weer. Ze worden opgesloten in kleine hokken, gescheiden van hun moeder, gecastreerd en volgepompt met voedsel, antibiotica en hormonen. Als vleeseter is het belangrijk om te beseffen dat dit geldt voor vrijwel al het vlees dat je eet. Natuurlijk, er is ook zoiets als 'diervriendelijk'

vlees. Echter, in Nederland komt slechts 3 procent van de vier diersoorten uit de biologische veeteelt.

Stap 3: Koeien, varkens, schapen en kippen zijn intelligent en hebben een rijk gevoelsleven.

Dit is de stap die de meeste mensen niet zetten, maar waar het wetenschappelijk bewijs zich voor opstapelt. Kippen kunnen tellen en zich inleven in de pijn van anderen. Schapen onderhouden hele sociale netwerken en hebben een uitstekend geheugen. Koeien maken snel vrienden en leren graag nieuwe dingen, maar kunnen ook depressief worden en rouwen bij het verlies van een naaste. Varkens spannen de kroon: het zijn speelse, emotionele en empathische wezens. Ze hebben behoefte aan een moeder, maken graag vrienden en zijn razend nieuwsgierig. Een varken leert in een paar uur tijd zichzelf in de spiegel te herkennen, iets waar een kind maanden over doet. Uiteindelijk zijn varkens zelfs intelligenter dan peuters, mensen met een verstandelijke beperking en ouderen met dementie - wezens die we stuk voor stuk met zorg behandelen (en terecht!).

Ook de drogredenen waarmee hij zichzelf eerder nog geruststelde, waren ineens totaal lachwekkend. 'Ja maar, hoe kom ik anders aan mijn eiwitten?' of 'Ja maar, ik wil anderen niet tot last zijn met mijn dieet.' Minder koe en meer kip is al helemaal een slecht idee. Van één koe kan een gezin een jaar eten, maar kippen moet je in gigantische hoeveelheden slachten. Ook het hele 'flexitariër'-verhaal viel door de mand - alsof iets minder vlees eten genoeg zou zijn. Er wordt toch ook niet voor deeltijdracisme gepleit? Er is toch ook geen 'slaafloze maandag'? De drie stappen waren voor Rutger genoeg reden om vegetariër te worden, iets dat hij al veel eerder had moeten besluiten.

[1] Mocht je Cowspiracy toch niet kennen of niet gezien hebben: Cowspiracy is een documentaire die de impact van de veehouderij op het milieu onderzoekt en hoe (Amerikaanse en internationale) milieuorganisaties met die informatie omgaan.

Bijlage 3

Beste deelnemer,

Hartelijk dank voor uw deelname aan dit onderzoek! Ik waardeer het enorm dat u de tijd neemt mij te helpen. Deze vragenlijst is onderdeel van mijn masterscriptie voor de master Communicatie & Beïnvloeding. De vragenlijst bestaat uit een tekst en een aantal gesloten vragen. Hierbij gaat het om uw mening, er bestaan geen goede of foute antwoorden. De vragenlijst zal zonder vermelding van uw persoonsgegevens en dus anoniem worden verwerkt. Deelname aan dit onderzoek neemt ongeveer 15 minuten in beslag.

Hartelijke groet,

Yara Houtenbrink

Indien u vragen heeft over het onderzoek of de vragenlijst, kunt u mailen naar y.houtenbrink@ru.nl.

De vragenlijst begint met een aantal algemene vragen die u naar waarheid dient in te vullen.

Heeft u in de afgelopen 3 maanden de Correspondent gelezen?

- Ja
- Nee

Condition: Nee Is Selected. Skip To: Eet u vlees?

Heeft u het artikel met de titel "Hierdoor werd ik in één klap vegetariër (en jij misschien ook)" gelezen?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet meer

Condition: Ja Is Selected. Skip To: End of Survey.

Eet u vlees?

- Ja
- Nee

Condition: Nee Is Selected. Skip To: End of Survey.

Attitude vooraf

Hierna volgen een aantal stellingen. Vul in wat het eerste in u opkomt.

Als ik de komende drie maanden één dag in de week minder vlees eet om het milieu te verbeteren, dan vind ik dat:

	1	2	3	4	5	6	7
Goed:Slecht	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onplezierig:Plezierig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Schadelijk:Voordelig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Niet vervelend:Vervelend	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verstandig:Onverstandig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ongewenst:Gewenst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Als ik vegetariër zou worden om het milieu te beschermen, dan vind ik dat:

	1	2	3	4	5	6	7
Goed:Slecht	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onplezierig:Plezierig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Schadelijk:Voordelig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Niet vervelend:Vervelend	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verstandig:Onverstandig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ongewenst:Gewenst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Als dieren worden mishandeld, dan vind ik dat:

	1	2	3	4	5	6	7
Goed:Slecht	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onplezierig:Plezierig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Schadelijk:Voordelig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Niet vervelend:Vervelend	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verstandig:Onverstandig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ongewenst:Gewenst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Als het milieu achteruit gaat, dan vind ik dat:

	1	2	3	4	5	6	7
Goed:Slecht	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onplezierig:Plezierig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Schadelijk:Voordelig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Niet vervelend:Vervelend	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verstandig:Onverstandig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ongewenst:Gewenst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Als peuters, mensen met een verstandelijke beperking en ouderen met dementie wel met zorg worden behandeld, maar varkens die net zo intelligent zijn niet, dan vind ik dat:

	1	2	3	4	5	6	7
Goed:Slecht	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onplezierig:Plezierig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Schadelijk:Voordelig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Niet vervelend:Vervelend	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verstandig:Onverstandig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ongewenst:Gewenst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Hierna volgen enkele feiten. Lees de feiten zorgvuldig door.

**** Tekst 1 tot en met 5, random toegewezen aan de participanten ****

Heeft u bovenstaande tekst zorgvuldig gelezen?

- Ja
- Nee

Display This Question:

If Heeft u bovenstaande tekst zorgvuldig gelezen? Ja Is Selected
Or Heeft u bovenstaande tekst zorgvuldig gelezen? Ja Is Selected
Or Heeft u bovenstaande tekst zorgvuldig gelezen? Ja Is Selected
Or Heeft u bovenstaande tekst zorgvuldig gelezen? Ja Is Selected

Identificatie

Geef bij de volgende stellingen aan wat van toepassing is

	Volledig mee oneens	Mee oneens	Gedeeltelijk mee oneens	Niet mee oneens of eens	Gedeeltelijk mee eens	Mee eens	Volledig mee eens
Ik voelde mee met de hoofdpersoon	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb meegeleefd met de hoofdpersoon	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tijdens het lezen stelde ik me voor hoe het zou zijn om in de schoenen van de hoofdpersoon te staan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb me ingeleefd in de hoofdpersoon	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
In mijn verbeelding leek het alsof ik de hoofdpersoon geworden was	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Toen ik een tijdje aan het lezen was, leek het alsof ik in gedachten de hoofdpersoon geworden was	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tijdens het lezen was ik verbaasd, toen de hoofdpersoon zich verbaasd voelde	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Geef bij de volgende stellingen aan wat van toepassing is

	Volledig mee oneens	Mee oneens	Gedeeltelijk mee oneens	Niet mee oneens of eens	Gedeeltelijk mee eens	Mee eens	Volledig mee eens
Terwijl ik het verhaal las, kon ik de gebeurtenissen die in het verhaal voorkwamen makkelijk voor me zien	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Terwijl ik het verhaal las, waren de activiteiten die in de kamer om mij heen gebeurden wel in mijn gedachten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik kon mezelf plaatsen in de gebeurtenissen die plaatsvonden in het verhaal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik was mentaal betrokken bij het verhaal terwijl ik het verhaal las	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nadat ik klaar was met lezen van het verhaal, vond ik het makkelijk het van me af te zetten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ik dwaalde af met mijn gedachten terwijl ik het verhaal aan het lezen was	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De gebeurtenis in het verhaal is relevant voor mijn dagelijks leven	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De gebeurtenis in het verhaal heeft mijn leven veranderd	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Terwijl ik het verhaal las, merkte ik dat ik het oneens was met wat er werd gepresenteerd	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik was het niet eens met het verhaal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het verhaal raakte me	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het verhaal maakte emoties bij me los	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Attitude achteraf

Hierna volgen een aantal stellingen. Vul in wat het eerste in u opkomt.

Als ik de komende drie maanden één dag in de week minder vlees eet om het milieu te verbeteren, dan vind ik dat:

	1	2	3	4	5	6	7
Goed:Slecht (1)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onplezierig:Plezierig (2)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Schadelijk:Voordelig (3)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Niet vervelend:Vervelend (4)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verstandig:Onverstandig (5)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ongewenst:Gewenst (6)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Als ik vegetariër zou worden om het milieu te beschermen, dan vind ik dat:

	1	2	3	4	5	6	7
Goed:Slecht (1)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onplezierig:Plezierig (2)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Schadelijk:Voordelig (3)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Niet vervelend:Vervelend (4)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verstandig:Onverstandig (5)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ongewenst:Gewenst (6)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Als dieren worden mishandeld, dan vind ik dat:

	1	2	3	4	5	6	7
Goed:Slecht	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onplezierig:Plezierig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Schadelijk:Voordelig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Niet vervelend:Vervelend	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verstandig:Onverstandig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ongewenst:Gewenst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Als het milieu achteruitgaat, dan vind ik dat:

	1	2	3	4	5	6	7
Goed:Slecht	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onplezierig:Plezierig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Schadelijk:Voordelig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Niet vervelend:Vervelend	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verstandig:Onverstandig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ongewenst:Gewenst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Als peuters, mensen met een verstandelijke beperking en ouderen met dementie wel met zorg worden behandeld, maar varkens die net zo intelligent zijn niet, dan vind ik dat:

	1	2	3	4	5	6	7
Goed:Slecht	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onplezierig:Plezierig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Schadelijk:Voordelig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Niet vervelend:Vervelend	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verstandig:Onverstandig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ongewenst:Gewenst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

De volgende vraag gaat over de tekst die u heeft gelezen. U dient deze vraag naar waarheid in te vullen.

Na het lezen van de tekst, herinnerde ik mij dat ik de tekst "Hierdoor werd ik in één klap vegetariër (en jij misschien ook)" al eens had gelezen.

- Waar
- Niet waar
- Ik weet het niet zeker

Hierna volgen enkele vragen over uw persoonlijke gegevens.

Wat is uw geslacht?

- Man
- Vrouw
- Anders / wil ik niet zeggen

Wat is uw leeftijd? (Typ het cijfer in)

.....

Wat is uw hoogst genoten opleiding?

- Geen opleiding (lager onderwijs: niet afgemaakt) (1)
- Lager onderwijs (basisschool, speciaal basisonderwijs) (2)
- Lager of voorbereidend beroepsonderwijs (zoals LTS, LEAO, LHNO, VMBO) (3)
- Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (zoals MAVO, (M)ULO, MBO-kort, VMBO-t) (4)
- middelbaar beroepsonderwijs en beroepsbegeleidend onderwijs (zoals MBO-lang, MTS, MEAO, BOL, BBL, INAS) (5)
- hoger beroepsonderwijs (zoals HBO, HTS, HEAO, HBO-V, kandidaats wetenschappelijk onderwijs) (6)
- Wetenschappelijk onderwijs (universiteit) (7)
- Anders, namelijk (8) _____

Bijlage 4

Identificatie (De Graaf et al., 2012)

1. Ik voelde mee met [de hoofdpersoon]
2. Ik heb meegeleefd met [de hoofdpersoon]
3. Tijdens het lezen stelde ik me voor hoe het zou zijn om in de schoenen van [de hoofdpersoon] te staan
4. Ik heb me ingeleefd in [de hoofdpersoon]
5. In mijn verbeelding was het alsof ik [de hoofdpersoon] was
6. Toen ik een tijdje aan het lezen was, leek het alsof ik in gedachten [de hoofdpersoon] geworden was

Transportatie (De Graaf et al., 2012 & Green & Brock, 2000)

1. 'Terwijl ik het verhaal las, kon ik de gebeurtenissen die in het verhaal voorkwamen makkelijk voor me zien'
2. 'Terwijl ik het verhaal las, waren de activiteiten die in de kamer om me heen gebeurden wel in mijn gedachten'
3. 'Ik kon mezelf plaatsen in de gebeurtenissen die plaatsvonden in het verhaal'
4. 'Ik was mentaal betrokken bij het verhaal terwijl ik het verhaal las'
5. 'Nadat ik klaar was met lezen van het verhaal, vond ik het makkelijk het van me af te zetten'
6. 'Ik dwaalde af met mijn gedachten terwijl ik het verhaal aan het lezen was'
7. 'De gebeurtenis in het verhaal is relevant voor mijn dagelijks leven'
8. 'De gebeurtenis in het verhaal heeft mijn leven veranderd'
9. 'Terwijl ik het verhaal las, merkte ik dat ik het oneens was met wat er werd gepresenteerd'
10. 'Ik was het niet eens met het verhaal'
11. 'Het verhaal raakte me'
12. 'Het verhaal maakte emoties bij me los'

Attitude (Fishbein & Ajzen, 2010)

Als ik de komende drie maanden een dag in de week minder vlees eet, dan is dat:

1. Goed	1 2 3 4 5 6 7	Niet goed
2. Onplezierig	1 2 3 4 5 6 7	Plezierig
3. Schadelijk	1 2 3 4 5 6 7	Voordelig
4. Interessant	1 2 3 4 5 6 7	Vervelend
5. Verstandig	1 2 3 4 5 6 7	Onverstandig

Bijlage 5

Verklaring geen fraude en plagiaat

Ondergetekende

Yara Houtenbrink, s4038312,

masterstudente Communicatie- en Informatiewetenschappen aan de Letterenfaculteit van de Radboud Universiteit Nijmegen,

Communicatie en Beïnvloeding

verklaart dat deze scriptie volledig oorspronkelijk is en uitsluitend door haarzelf geschreven is. Bij alle informatie en ideeën ontleend aan andere bronnen, heeft ondergetekende expliciet en in detail verwezen naar de vindplaatsen. De erin gepresenteerde onderzoeksgegevens zijn door ondergetekende zelf verzameld op de in de scriptie beschreven wijze.

Nijmegen, 14 augustus 2017